

Hvidbog om systemisk afmagt og institutionel gaslighting

Psykologfaglig, juridisk og menneskeretlig hvidbog

Juni 2026

Ole Bakkestrøm, BA Pæd., projektleder Projekt Paulus.

Ronnie Starup Kristensen, Cand.Psyk., chefpsykolog Projekt Paulus. Forfatter og udvikler af Naturnær Menneskelig Udviklingsteori (NMU). Stifter af Center for Naturnær Menneskelig Udvikling.

Forord

Denne hvidbog er skrevet i krydsfeltet mellem menneskelig erfaring, psykologfaglig forståelse, juridisk analyse og menneskeretlig nødvendighed. Den udspringer af et behov for at give præcist sprog til en form for belastning, som mange borgere, familier og fagpersoner genkender, men som ofte forsvinder i journalnotater, sagsgange, frister, klageforløb og myndigheders interne forklaringsmodeller.

Konceptet bag hvidbogen tog form, efter at Ole Bakkestrøm fik foretaget en psykologisk debriefing af Ronnie Kristensen. Gennem denne debriefing blev det tydeligt, hvordan langvarige møder med offentlige systemer kan skabe en særlig form for belastning, hvor mennesket ikke alene mister handlekraft, men også gradvist får svækket sin mulighed for at få sin virkelighed anerkendt, korrigeret og realitetsprøvet. På baggrund af denne proces genkendte Ole Bakkestrøm en overliggende myndighedspatologi: et gentagende mønster, hvor offentlige systemer gennem tavshed, fragmentering, udeladelser, selektiv dokumentation, selvbeskyttende narrativer og svækket kontradiktion kan komme til at fastholde en virkelighedsforståelse, som borgeren ikke reelt får mulighed for at korrigere.

Hvidbogen anvender *systemisk afmagt* som betegnelse for det grundlæggende tab af virkning, der kan opstå, når et menneske gentagne gange forsøger at skabe kontakt, afklaring, hjælp eller korrektion, men mødes af tavshed, uvished, ansvarsforskydning, fragmentering eller svar uden reel konsekvens. *Institutionel gaslighting* anvendes som betegnelse for den skærpede mekanisme, hvor en myndighed eller institution over tid producerer, fastholder eller recirkulerer et ensidigt, urigtigt eller utilstrækkeligt realitetsprøvet narrativ, samtidig med at borgerens mulighed for at korrigere dette narrativ svækkes. Hvidbogens grundskel er derfor enkelt: systemisk afmagt handler om tab af virkning, mens institutionel gaslighting handler om tab af virkelighedskorrektion.

Efter det første udkast til hvidbogen blev udarbejdet, er begreberne, strukturen og den juridiske anvendelighed blevet kvalificeret gennem feedback fra tænketanken Retssikkerhedsobservatoriet for magt og adfærd. Denne feedback har især bidraget til at styrke begrebets præcision, afgrænsning og anvendelighed i en juridisk og analytisk kontekst. Sideløbende har Ronnie Kristensen skrevet hvidbogens del om systemisk afmagt med afsæt i psykologfaglig praksis, Naturnær Menneskelig Udviklingsteori (NMU) og erfaringer med mennesker, der belastes af systemer, som ikke længere fungerer som regulerende og bærende felter. De to spor er efterfølgende blevet sammenskrevet til én samlet hvidbog, hvor den psykologfaglige analyse af systemisk afmagt og den juridisk-menneskeretlige analyse af institutionel gaslighting gensidigt belyser hinanden.

Hvidbogen er ikke skrevet for at diagnosticere konkrete personer eller afgøre konkrete sager. Den er skrevet for at give borgere, jurister, psykologer, fagpersoner, ledere, tilsynsmyndigheder og beslutningstagere et begrebsapparat, en analysemodel, en bevismatrix og praktiske redskaber til at

identificere mønstre, der ellers ofte opløses som enkeltsagsutilfredshed, misforståelser, samarbejdsvanskeligheder eller almindelige administrative fejl.

Et centralt formål er at flytte analysen fra subjektiv oplevelse til dokumenterbare mønstre. Institutionel gaslighting må ikke forstås som en løs retorisk anklage, men som en mulig objektiv virkning af myndighedsadfærd, når sagsbehandling, dokumentation og beslutningskæder samlet svækker borgerens adgang til effektiv kontradiktion, realitetskorrektio n og retssikkerhed. Det afgørende er derfor ikke nødvendigvis at bevise ond vilje hos enkeltpersoner, men at undersøge, om systemets samlede praksis producerer eller fastholder et narrativ, som ikke er tilstrækkeligt realitetsprøvet, og som borgeren ikke reelt kan korriger e.

Denne hvidbog er skrevet med respekt for de mennesker, der har erfaret, hvad det vil sige at miste virkning i mødet med systemet. Den er også skrevet med respekt for de fagpersoner, som ønsker at forstå og rette op på de strukturer, der kan gøre skade, selv uden at nogen nødvendigvis har haft til hensigt at skade. Ambitionen er ikke at overdrive. Ambitionen er at præcisere. For kun det, der kan beskrives klart, kan undersøges. Og kun det, der kan undersøges, kan korrigeres.

Ophavsret, brugsret og kommerciel anvendelse

Denne hvidbog er udarbejdet med henblik på offentlig oplysning, faglig debat, retssikkerhedsmæssig dokumentation og demokratisk kontrol med offentlige systemers virkning over for borgere.

Materialet må derfor frit læses, deles, citeres, anvendes, gengives og indgå i ikke-kommercielle sammenhænge, herunder i undervisning, foreningsarbejde, borgervejledning, journalistisk omtale, politisk arbejde, retssikkerhedsarbejde, partsindlæg, klager, henvendelser til myndigheder og anden dokumentations- eller oplysningsvirksomhed.

Ved enhver anvendelse skal forfatterne krediteres loyalt og tydeligt, og materialet må ikke gengives på en måde, der forvansker indholdet, ændrer den faglige eller juridiske betydning, eller skaber et urigtigt indtryk af forfatternes vurderinger, konklusioner eller ansvar. Citater og uddrag skal gengives med respekt for sammenhængen og med tydelig angivelse af, at der er tale om uddrag, hvis materialet ikke anvendes i sin helhed.

Den frie brugsret omfatter ikke kommerciel udnyttelse. Enhver anvendelse, hvor materialet helt eller delvist indgår i en økonomisk aktivitet, indtægtsgivende ydelse, betalingsprodukt, konsulentydelse, kursusvirksomhed, publikation med salg, licensprodukt, abonnementsmodel, kommerciel platform eller anden form for direkte eller indirekte indtjening, kræver forudgående skriftligt samtykke fra de relevante rettighedshavere.

Ophavsretten og de økonomiske rettigheder til de enkelte dele af hvidbogen tilkommer de respektive forfattere i det omfang, de hver især har udarbejdet de pågældende afsnit, modeller, analyser, formuleringer eller begrebsmæssige bidrag. Hvor et afsnit er udarbejdet i fællesskab, tilkommer rettighederne forfatterne i fællesskab, medmindre andet udtrykkeligt er aftalt skriftligt mellem dem.

Intet i denne brugsret indebærer overdragelse af ophavsret, eneret, økonomiske rettigheder eller ideelle rettigheder. Forfatterne bevarer retten til at blive navngivet som ophavsmænd til deres respektive bidrag og retten til at modsætte sig anvendelse, bearbejdelse eller gengivelse, der er egnet til at krænke værkets faglige integritet, forfatternes anseelse eller den retssikkerhedsmæssige sammenhæng, materialet er udarbejdet til at belyse.

Bearbejdelse, oversættelse, forkortelse eller anden redaktionel anvendelse er tilladt i ikke-kommercielle sammenhænge, når det tydeligt fremgår, at der er tale om en bearbejdet version, og når bearbejdelsen ikke tillægges forfatterne som deres oprindelige formulering eller konklusion. Ved tvivl om, hvorvidt en anvendelse er kommerciel, eller om en bearbejdelse kan påvirke værkets faglige eller juridiske betydning, bør der indhentes skriftligt samtykke fra de relevante forfattere.

Denne brugsret skal forstås som en udtrykkelig tilladelse til bred ikke-kommerciel anvendelse af materialet, men ikke som et afkald på ophavsretlige rettigheder, økonomiske rettigheder eller ideelle rettigheder efter ophavsretslovgivningen.

Indholdsfortegnelse

Ophavsret, brugsret og kommerciel anvendelse	4
Læsevejledning	7
Del I – Samlet begrebsramme og metode.....	8
1 Resumé og hovedkonklusion.....	8
1.1 Metodisk status, vidensgrundlag og afgrænsning	8
1.1.1 Dokumenttype	9
1.1.2. Vidensniveauer	9
1.1.3. Kildehierarki	10
1.1.4. Analytisk metode	10
1.1.5. Begrebslig originalitet	10
1.2. Menneskeretlige tærskelforbehold	11
1.3. Det paradigme, hvidbogen bryder med.....	11
1.4 Hvidbogens begrænsninger	12
Del II – Systemisk afmagt i offentlige systemer	13
2. Systemisk afmagt i offentlige systemer – juridisk-analytisk tilgang.....	13
2.1 Definition og afgrænsning.....	13
2.2 Dokumenterbare mønstre	14
2.3 Juridiske korrektionsmuligheder som institutionelle former for virkning og ansvarsbæring ...	16
2.4 Retssikkerhedsmæssig relevans, systemproduceret dysregulering og tærskelforbehold	17
2.5 Sammenhæng med institutionel realitetsforvrængning og institutionel gaslighting	18
2.6 Faglig forankring og forskning.....	18
2.7 Begrebskalibreret minimumstest for systemisk afmagt.....	19
Del III – Institutionel realitetsforvrængning og institutionel gaslighting	20
3.1 Metode, afgrænsning og bevismæssig status.....	21
3.2 Begrebet og den teoretiske forankring.....	21
3.3 Institutionel gaslighting som kædevirkning	23
3.3.1 Den institutionelle gaslightingkæde.....	23
3.4 Psykologiske bias som drivkraft i den institutionelle gaslightingkæde	24
3.5 Analytisk beskrivelse af den oplevede realitetsforvrængning	26

3.6	Institutionel egeninteresse som objektiv funktion	26
3.7	Det dokumenterede mønster i kommunal forvaltning.....	27
3.8	Hypotetisk case: Når flere myndigheder deltager i samme realitetsforvrængning	28
3.9	Metodisk note om praksiseksempler	29
3.10	Overgang til praksiseksempler.....	30
3.11	Eksempler fra praksis.....	30
3.11.1	Eksempel 1: Ensidig sagsoplysning og brug af diagnoser eller gamle oplysninger	30
3.11.2	Eksempel 2: Opretholdelse af voldsformodning efter henlagt politisag	31
3.11.3	Eksempel 3: Fejlfokuserede opdrag til psykologvurderinger.....	32
3.11.4	Eksempel 4: Manglende vejledning om samtykke til frivillig anbringelse.....	32
3.11.5	Eksempel 5: Vage og subjektive målsætninger i forældrehandleplaner.....	33
3.11.6	Eksempel 6: Kortvarige og kunstige samværsobservationer	34
3.12	Fra praksismønstre til retlig vurdering.....	34
3.13	Den juridiske vurdering	35
3.13.1	Dansk ret.....	35
3.13.2	Menneskeret og international ret.....	36
3.13.3	Det menneskeretlige tærskelspørgsmål.....	37
3.14	Fra realitetsforvrængning til klinisk belastning.....	37
3.15	ICD-11-konsekvensanalyse: psykiske, sociale og fysiske følgevirkninger	37
3.15.1	Metodisk afgrænsning	37
3.15.2	Stressrelaterede lidelser efter ICD-11	38
3.15.3	Angst-, frygt- og tvangsnære følgevirkninger	39
3.15.4	Depressive og selvskadende følgevirkninger.....	40
3.15.5	Dissociative og kropslige følgevirkninger	40
3.15.6	Søvn, substansbrug, spisning, funktionsevne og sociale konsekvenser.....	40
3.16	Særlige skadesmekanismer ved institutionel gaslighting.....	41
3.17	Genopretning af retssikkerheden	41
3.18	Samlet konklusion	43
Del IV	– Samlet syntese, vurderingsmodel, NH-model og reformprogram	45
4.1	Sammenhængen mellem systemisk afmagt og institutionel gaslighting	45

4.2 To-trins-test.....	45
4.2.1 Test 1: Foreligger systemisk afmagt?	45
4.2.2 Test 2: Foreligger institutionel gaslighting?.....	45
4.3 Bevismatrix.....	45
4.3.1 Første bevisniveau: Virkningstab	46
4.3.2 Andet bevisniveau: Svækket korrektionsmulighed	47
4.3.3 Tredje bevisniveau: Narrativ forskydning.....	47
4.3.4 Fjerde bevisniveau: Recirkulation	48
4.3.5 Femte bevisniveau: Troværdighedsunderminering.....	48
4.3.6 Sjette bevisniveau: Institutionel bekræftelse.....	49
4.3.7 Syvende bevisniveau: Belastnings- og skadevirkning	49
4.3.8 Samlet vurdering.....	50
4.3.9 Bevismatrix	51
4.4 NH-model, ledelsesansvar og helhedsredegørelse.....	52
4.4A NH-modellen som rytmisk forvaltningsmodel.....	52
4.4B NH-modellen som operationalisering af NMU i forvaltning	52
4.4C NH-modellens tre versioner: master, audit og offentlig model	53
4.4D Reformforslagenes retlige status	53
4.5 Reform- og forebyggelsesprogram	53
4.6 Samlet konklusion	54
Kilde- og noteapparat.....	55

Læsevejledning

Begrebshierarkiet fastholdes gennem hele hvidbogen: systemisk afmagt er rammebegrebet, institutionel realitetsforvrængning er mellemstadiet, og institutionel gaslighting er den skærpede mekanisme, hvor realitetsforvrængning kobles med magtasymmetri, troværdighedsunderminering og svækket korrektionsmulighed.

Del I – Samlet begrebsramme og metode

1 Resumé og hovedkonklusion

Med systemisk afmagt forstås en feltbetinget psykologisk, fysiologisk, relationel og retssikkerhedsmæssigt relevant tilstand, der opstår, når et menneske gentagne gange forsøger at skabe kontakt, afklaring, korrektion, bevægelse eller virkning i et system, men mødes af tavshed, uvished, ansvarsforskydning, fragmenteret sagsbehandling, rytmeløse processer eller responser uden reel konsekvens.

Rytme, regulering og virkning kildeforankres i hvidbogen gennem Bowlbys tilknytningsteori (Bowlby, 1969/1982), Sterns beskrivelser af affektiv timing og gensvar (Stern, 1985), Schore og Siegels affektregulering (Schore, 1994; Siegel, 1999), Porges og Danas autonome regulering (Porges, 2011; Dana, 2018), McEwen og Sapolskys stress- og allostaseforskning (McEwen, 1998; Sapolsky, 2004), Craig og Damasio's arbejde om interoception og kropslig selvfølelse (Craig, 2002; Damasio, 1994), Leontjevs virksomhedsteori (Leontjev, 1978), Gibson, Maturana & Varela og Fuchs' organisme-omverden-perspektiver (Gibson, 1979; Maturana & Varela, 1980; Fuchs, 2018) samt Rosas resonansteori (Rosa, 2019).

Med institutionel gaslighting forstås en skærpet mekanisme inden for systemisk afmagt, hvor en offentlig myndighed eller institution over tid producerer, fastholder eller recirkulerer et ensidigt, urigtigt eller utilstrækkeligt realitetsprøvet sagsnarrativ, samtidig med at borgerens muligheder for at korrigere dette narrativ svækkes.

Hvidbogens hovedkonklusion er hierarkisk: systemisk afmagt er grundfeltet; institutionel realitetsforvrængning er mellemstadiet; institutionel gaslighting er den skærpede realitetsforvrængende mekanisme.

Systemisk afmagt handler om tab af virkning. Institutionel gaslighting handler om tab af virkelighedskorrektion.

Hvidbogen diagnosticerer ikke konkrete personer og afgør ikke konkrete sager. Den tilbyder et begrebsapparat, en analysemodel, en bevismatrix og praktiske redskaber til at identificere og dokumentere mønstre, der ellers ofte forsvinder som enkeltfejl, sagsnotater, ventetid, klageforløb og symptomer.

1.1 Metodisk status, vidensgrundlag og afgrænsning

Dette metodeafsnit fungerer som hvidbogens akademiske læsekontrakt. Det præciserer, hvilken type dokument hvidbogen er, hvilke vidensformer den samlæser, hvilke påstandsniveauer der anvendes, og hvilke begrænsninger der følger af dokumentets karakter.

1.1.1 Dokumenttype

Hvidbogen er ikke en empirisk forskningsartikel, ikke en klinisk manual, ikke en juridisk responsumtekst og ikke en myndighedsrapport. Den er en tværfaglig hvidbog og teoriudviklende policy-analyse. Den samler psykologfaglig teori, praksiserfaring, retssikkerhedsanalyse, dokumentationskilder og normative anbefalinger i én samlet ramme.

Det betyder, at hvidbogen ikke skal læses som endelig bevisførelse for konkrete enkeltsager. Den skal læses som en begrebslig, faglig og metodisk ramme for at identificere, dokumentere og vurdere mønstre, der ellers ofte forsvinder som adskilte sagsbehandlingsfejl, symptomer, ventetid, journalnotater og klageforløb.

1.1.2. Vidensniveauer

Hvidbogen arbejder på fem forskellige vidensniveauer, som skal holdes analytisk adskilte:

Vidensniveau	Indhold	Funktion i hvidbogen
Teoriudviklende niveau	NMU, systemisk afmagt, rytmeorganisme, virkning, resonans, selvoscillation og lille-verden	Udvikler hvidbogens originale begrebsramme
Forskningsbaseret niveau	Gaslighting, epistemisk uret, institutional betrayal, DARVO, stressfysiologi og udviklingspsykologi	Understøtter og belyser hvidbogens begreber
Retligt niveau	Forvaltningsret, databeskyttelse, menneskeret og effektivt retsmiddel	Angiver retlige korrektionsmekanismer og tærskler
Dokumentationsniveau	Rigsrevisionen, Folketingets Ombudsmand, Statsrevisorerne, Justitia og officielle myndighedskilder	Dokumenterer strukturelle risikofelter, ikke konkrete enkeltsagskonklusioner
Normativt niveau	Reformforslag, auditmodeller, ledelsesredskaber og anbefalinger	Foreslår ændringer i praksis, styring og ansvar

1.1.3. Kildehierarki

Alle kilder har ikke samme status. Officielle myndighedskilder dokumenterer noget andet end forskningslitteratur, kliniske klassifikationsmanualer eller NMU-interne arbejdsdokumenter. Hvidbogen skelner derfor mellem primære officielle kilder, retskilder, forskningskilder, kliniske klassifikationskilder, sekundære institutionelle kilder og NMU-interne teori- og arbejdsdokumenter.

Rigsrevisionen, Statsrevisorerne og Ombudsmanden kan dokumentere strukturelle forhold og konkrete myndighedskritiske fund. De kan ikke alene bevise systemisk afmagt eller institutionel gaslighting i en konkret sag. ICD-11 kan belyse kliniske symptomområder, men dokumenterer ikke systemisk afmagt som diagnose. NMU-kilderne er praksisbaseret teoriudvikling og bør derfor deklareres som sådan, indtil de eventuelt foreligger i peer-reviewed eller publiceret form. [7], [8], [12]-[14], [16], [39]

Metodisk note om kildeformat: Hvidbogen anvender bevidst en todelt kildepraksis. Forfatter-år-henvisninger i brødtekst anvendes især i de psykologfaglige og teoriudviklende afsnit, hvor læseren skal kunne se den teoretiske forankring direkte i teksten. Nummererede noter anvendes især i de juridiske, dokumentationsmæssige og myndighedsrettede afsnit, hvor kildegrundlaget samles i noteapparatet.

1.1.4. Analytisk metode

NMU-begreberne anvendes her som praksisbaserede analysebegreber. De belyses gennem anerkendt udviklingspsykologi, stressfysiologi, neuroaffektiv regulering, virksomhedsteori, økologisk psykologi og resonanstheori, men hvidbogen gør ikke krav på, at NMU som samlet teori er empirisk valideret. Begreberne anvendes derfor som analytiske og dokumentationsmæssige redskaber, ikke som selvstændige kliniske diagnoser eller automatiske juridiske konklusioner.

Hvidbogens metode er samlæsning og mønstergenkendelse. Den undersøger, hvordan juridiske korrektionsmekanismer, kliniske belastningsmuligheder, dokumentationskilder og NMU's teori om rytme, resonans og virkning kan belyse samme problemfelt fra forskellige vinkler.

Metoden er ikke statistisk generalisering. Den er en tværfaglig syntese, der søger at beskrive mønstre, tærskler og mekanismer, som kan afprøves i konkrete sager gennem tidslinjer, aktgrundlag, dokumentanalyse, klinisk vurdering og juridisk prøvelse.

1.1.5. Begrebslig originalitet

Hvidbogens originale bidrag er at forbinde retssikkerhed og regulering. Den viser, hvordan juridiske garantier som partshøring, aktindsigt, begrundelse, journalisering og berigtigelse ikke kun er formelle rettigheder, men også kan fungere som rytme-, hukommelses- og korrektionsmekanismer i menneskets møde med systemet.

Hvidbogen forbinder desuden sagsbehandlingstid med kropslig belastning, dokumentationsmagt med virkelighedskorrektion og NMU's virkningsbegreb med juridisk korrektionsmulighed.

Begrebshierarkiet er derfor centralt: systemisk afmagt beskriver tab af virkning, institutionel realitetsforvrængning beskriver skævt sagsbillede, og institutionel gaslighting beskriver skærpet

realitetsforvrængning med magtasymmetri, troværdighedsunderminering og svækket korrektionsmulighed.

1.2. Menneskeretlige tærskelforbehold

Ikke enhver dårlig sagsbehandling, forsinket aktindsigt, mangelfuld partshøring eller utilstrækkelig begrundelse er i sig selv en menneskeretlig krænkelse. Hvidbogen anvender menneskeretten som en skærpet tærskelramme, ikke som automatisk konklusion.

EMRK artikel 3, Torturkonventionens artikel 16 og tilsvarende internationale standarder bør kun bringes i spil i sager, hvor der foreligger langvarighed, betydelig intensitet, massiv magtasymmetri, dokumenteret eller sandsynlig alvorlig psykisk/fysisk belastning, myndighedens viden eller burdeviden, samt fravær af effektive retsmidler eller uafhængig undersøgelse.

Dette forbehold skal læses som en beskyttelse mod begrebslig overstrækning: menneskeretlige argumenter må ikke anvendes som retorisk forstærkning alene, men skal forankres i konkret dokumentation, tidslinje, akter og retlig vurdering.

Hvidbogen kan ikke i sig selv bevise konkrete enkeltsager. Begreberne systemisk afmagt og institutionel gaslighting kan ikke anvendes forsvarligt uden tidslinje, aktgrundlag, konkret dokumentation, vurdering af korrektionsmulighed og eventuel juridisk eller klinisk fagvurdering.

Dokumenterede systemproblemer er ikke automatisk bevis for individuel krænkelse. Kliniske reaktioner kræver konkret faglig vurdering. Juridiske konklusioner kræver retlig prøvelse. Hvidbogen tilbyder en analysemodel, ikke en automatisk afgørelsesmaskine.

1.3. Det paradigme, hvidbogen bryder med

Hvidbogen bryder med et menneskesyn, hvor mennesket primært forstås som funktion, sag, diagnose, ydelsesmodtager eller objekt for styring. I NMU forstås mennesket som rytmeorganisme: biologisk, fysiologisk, psykologisk, sansende, relationelt og virksomt (Kristensen, 2025; Kristensen, 2026).

Paradigmekritikken retter sig ikke mod faglighed, jura, metode, dokumentation eller regulering som sådan. Den retter sig mod situationer, hvor disse størrelser bliver primære regulatorer på bekostning af resonans, rytme, relationel bæreevne, faktisk virkning og menneskelig konsekvensans.

Hvidbogens opgave er derfor ikke at erstatte ret med følelse eller metode med spontanitet. Opgaven er at insistere på, at juridisk form, klinisk vurdering og organisatorisk styring må vurderes på deres faktiske virkning i menneskers liv.

Hvidbogen er ikke værdineutral. Den bygger på et menneskesyn, hvor offentlige systemer skal vurderes på deres virkning på menneskers regulering, værdighed, retssikkerhed og mulighed for korrektion. Denne normative position er ikke en skjult forudsætning, men en deklareret del af dokumentets formål.

At hvidbogen har en normativ position betyder ikke, at dens empiriske, juridiske og kliniske udsagn kan stå uden dokumentation. Det betyder, at dens anbefalinger udspringer af et tydeligt menneskesyn og en retssikkerhedsmæssig forpligtelse.

1.4 Hvidbogens begrænsninger

Hvidbogen må ikke bruges til automatisk at konkludere, at en konkret myndighed, fagperson eller institution har udøvet institutionel gaslighting. Den må heller ikke bruges som erstatning for juridisk prøvelse, klinisk diagnostik eller konkret sagsoplysning.

Begreberne må ikke anvendes som første ord i en klage, hvis dokumentationen ikke er opbygget. I konkrete sager bør man begynde med tidslinje, akter, faktiske brud, korrektionsforsøg, myndighedens svar og følgevirkninger. Først derefter kan begreberne anvendes som samlet analyse.

Hvidbogen må heller ikke anvendes til at individualisere skyld hos frontmedarbejdere uden analyse af rammer, ledelse, organisering, ressourcer, opdrag, dokumentationskrav og beslutningskæder.

Der er ikke foretaget egen kvantitativ undersøgelse.

Der er ikke gennemført systematisk review efter forskningsmetodiske standarder.

Hvidbogen bygger på tværfaglig syntese, teoriudvikling, dokumentanalyse og praksisbaseret faglig erfaring.

Begreberne kræver videre forskning, auditafrøvning og ekstern faglig efterprøvning.

Klinisk anvendelse kræver selvstændig sundhedsfaglig vurdering.

Juridisk anvendelse kræver konkret retlig vurdering, dokumentation og relevant hjemmel.

Begrebslig understøttelse, ekstern afprøvning og videre forskning

Del II – Systemisk afmagt i offentlige systemer

Ronnie Starup Kristensen, Cand.Psyk., chefpsykolog Projekt Paulus. Forfatter og udvikler af Naturnær menneskelig udviklingsteori. Stifter af Center for Naturnær Menneskelig Udvikling. Medlem af tænketanken Retssikkerhedsobservatoriet for magt og adfærd.

2. Systemisk afmagt i offentlige systemer – juridisk-analytisk tilgang

2.1 Definition og afgrænsning

Systemisk afmagt betegner i Naturnær Menneskelig Udviklingsteori (NMU) et strukturelt feltfænomen, hvor menneskets mulighed for virkning svækkes i mødet med et systemfelt, der ikke længere bærer tilstrækkelig rytme, resonans, kontinuitet, ansvarsbæring eller reguleringsmæssig bæreevne. Afmagten opstår ikke som individuel svaghed, men i relationen mellem rytmeorganismen og et felt, hvor kontakt, respons, retning eller reparation ikke længere får reel virkning (Kristensen, 2025; Kristensen, 2026; Kristensen, 2026).

I denne hvidbog operationaliseres systemisk afmagt som et dokumenterbart mønster i mødet mellem borger og offentligt system, hvor borgeren gentagne gange forsøger at skabe kontakt, afklaring, hjælp, opfølgning, korrektion eller virkning, uden at henvendelserne fører til reel sagsmæssig bevægelse, begrundet stillingtagen, ansvarsbæring eller effektiv korrektionsmulighed.

Begrebet beskriver tab af virkning i mødet med systemet. Virkning forstås i NMU som den oplevede og feltmæssige effekt af menneskets handling, henvendelse, sansning eller behovsudtryk. I en forvaltningsmæssig sammenhæng kan virkning dokumenteres gennem svar, indsigt, opfølgning, begrundet stillingtagen, korrektion, prøvelse, reparation eller faktisk sagsmæssig bevægelse. Der sondres derfor mellem formel adgang til en proces og den reelle virkning, processen har for borgerens mulighed for at forstå, påvirke og få korrigeret sagen.

Systemisk afmagt foreligger ikke ved almindelig uenighed, enkeltstående fejl, saglig ventetid, lovlig prioritering eller fejl, der identificeres og repareres rettidigt. Begrebet bliver først relevant, hvor der over tid kan påvises gentagne, betydelige og utilstrækkeligt reparerede brud i borgerens mulighed for at skabe virkning, opretholde orientering, få ansvar placeret eller få fejl og urigtige præmisser korrigeret.

I NMU er systemisk afmagt et kanonisk Niveau C-begreb. Det forudsætter Niveau A-begreberne rytme, rytmeorganisme, rytmisk felt, kontinuitet og rytmisk integritet samt Niveau B-begreberne samregulering, rytmebrud, resonans, feltregulering og funktionel overlevelse. Begrebet knytter sig desuden til Niveau C-begreberne strukturel inkompatibilitet, ansvarsbæring, fragmenteret ansvar, virkning, virkningsløshed, systemproduceret dysregulering, fragmenteringslogik og organisatorisk resonans.

Systemisk afmagt anvendes her som analytisk og dokumentationsmæssigt redskab. Det inddrager forskningsbaserede indsigter om rytme, regulering, resonans og interaktion mellem organismen og

dens felt, men er ikke en klinisk diagnose, udgør ikke i sig selv bevis for helbredsskade og kan ikke anvendes som automatisk juridisk konklusion. Konkret anvendelse kræver tidslinje, aktgrundlag, dokumentation for korrektionsforsøg, vurdering af myndighedens respons og juridisk eller klinisk fagvurdering.

2.2 Dokumenterbare mønstre

For at undersøge systemisk afmagt bør der foreligge konkrete og verificerbare mønstre i sagsforløbet. Mønstrene bør så vidt muligt dokumenteres gennem tidslinje, journalnotater, afgørelser, partshøringssvar, aktindsigtsforløb, korrespondance, mødereferater, klagesvar, berigtigelsesansøgninger, dokumenterede fravalg og eventuelle afslag på korrektion.

De følgende punkter er ikke nye kanoniske begreber, men begrebsligt kalibrerede koblinger mellem NMU's kanoniske begreber og deres juridisk-administrative dokumentationsspor.

1. Virkning og virkningsløshed – operationelt: dokumenteret virkningstab

Virkning betegner i NMU menneskets mulighed for at erfare, at dets handling, henvendelse, behovsudtryk eller sansning får reel effekt i feltet. Virkningsløshed opstår, når dette forhold brydes over tid, så mennesket handler, rækker ud eller forsøger at korrigere, uden at feltet ændres på en måde, der kan mærkes eller dokumenteres.

Operationelt kan virkningstab undersøges, når borgerens henvendelser, rykkere, ansøgninger, klager eller indsigelser modtages, men ikke fører til realitetsbehandling, opfølgning, begrundet stillingtagen, korrigerende handling, reparation eller faktisk sagsmæssig bevægelse.

Virkningstab kan også vise sig ved, at processuelle rettigheder formelt findes, men ikke får praktisk betydning. Det gælder eksempelvis, hvis aktindsigt kommer så sent, at borgeren ikke reelt kan bruge oplysningerne; hvis partshøring gennemføres uden reel stillingtagen til indsigelser; hvis begrundelser ikke viser, hvordan væsentlige oplysninger er vurderet; eller hvis berigtigelsesansøgninger afvises uden konkret prøvelse.

2. Rytmebrud – operationelt: tidlig, relationel og processuel uforudsigelighed

Rytmebrud betegner i NMU en destabilisering af den rytmiske sammenhæng, der normalt bærer organismens orientering, regulering og virkning. Rytme må her ikke reduceres til tempo eller frister. Rytme er et organiserende princip i organismen og feltet, mens tempo kun er én mulig parameter under rytme.

I forvaltningsmæssig analyse kan rytmebrud undersøges som dokumenterbare brud i sagens tidlige, relationelle og organisatoriske sammenhæng. Det kan være gentagne fristoverskridelser, udeblevne svar, uvarslede pauser, skiftende kontaktpunkter, manglende opfølgningsmøder, manglende journalisering, sene afgørelser, utydelige næste skridt, uafklaret ansvar mellem enheder eller brud i kontaktens kontinuitet.

Rytmebegrebet anvendes her ikke som metafor alene, men som analytisk betegnelse for sammenhæng, gentagelighed, forudsigelighed, kontinuitet og procesmæssig bæreevne. I juridisk og administrativ anvendelse bør rytmebrud derfor oversættes til konkrete tids-, ansvars-, kontakt-, kontinuitets- og dokumentationsbrud. Rytme forstås samtidig i forlængelse af forskning i døgnrytme, stressregulering og autonom regulering (Foster & Kreitzman, 2004; Czeisler et al., 1999; McEwen, 1998; Sapolsky, 2004; Porges, 2011; Dana, 2018).

3. Organisatorisk resonans – operationelt: institutionel responsivitet

Resonans betegner i NMU feltets evne til at skabe gensvar, der understøtter regulering, orientering og virkning. Resonans er ikke det samme som følelse, venlighed, empati eller enighed. I systemisk sammenhæng handler resonans om, hvorvidt feltet kan modtage, bearbejde og besvare relevant feedback på en måde, der får reel betydning.

Organisatorisk resonans kan i forvaltningsmæssig sammenhæng undersøges ved, om myndigheden dokumenteret forholder sig til væsentlige indsigelser, begrundet fravalg af ny dokumentation, korrigerer påviste fejl og efterprøver egne faktiske præmisser mod aktgrundlag, partsoplysninger eller senere fremkomne oplysninger.

Svækket organisatorisk resonans viser sig, når myndigheden ikke dokumenteret modtager, bearbejder eller besvarer relevante oplysninger på en måde, der er synlig i sagsmaterialet. En myndighed kan godt være uenig med borgeren uden at miste resonans, hvis uenigheden er konkret begrundet, loyalt oplyst og reelt prøvet. Resonans og resonanstab perspektiveres her gennem Rosas analyse af resonans som social dynamik (Rosa, 2019).

4. Ansvarsbæring og fragmenteret ansvar – operationelt: organisatorisk fragmentering og konsekvensafkobling

Ansvarsbæring betegner i NMU systemets evne til at bære sammenhæng, konsekvens og reparation i relation til det menneske, der er afhængigt af systemets virkning. Fragmenteret ansvar opstår, når ansvar, viden, opfølgning eller konsekvensvurdering spredes mellem enheder på en måde, der gør helheden uklar og svækker borgerens mulighed for at orientere sig, få fejl rettet eller få konsekvenser repareret.

Operationelt kan dette undersøges som organisatorisk fragmentering og konsekvensafkobling: uklart ansvar, manglende overlevering, svag koordinering, fravær af helhedsvurdering, modstridende meldinger, dokumentationsbrud, utilstrækkelig konsekvensvurdering og manglende reparation.

I sådanne forløb kan beslutninger, notater, fravalg og handlinger blive afkoblet fra deres faktiske menneskelige og retssikkerhedsmæssige konsekvenser. Det centrale spørgsmål er ikke alene, hvem der formelt havde kompetence, men om systemet samlet bar sagen på en måde, der sikrede kontinuitet, ansvar, korrektion og virkning.

5. Paradigmatisk perspektiv: kulturelt betinget dissociation

Kulturelt betinget dissociation er i NMU et Niveau D-begreb. Det bør derfor ikke behandles som en simpel sagsindikator på samme niveau som fristbrud eller manglende svar. Begrebet anvendes som paradigmatisk og erkendelsesmæssig fortolkning af stabiliserede mønstre, hvor sansning, ansvar, affekt, relationel efterklang og menneskelig konsekvens fraspaltes i organisatorisk praksis.

Når organisatorisk fragmentering, svækket ansvarsbæring og konsekvensafkobling stabiliseres over tid, kan dette i NMU forstås som kulturelt betinget dissociation. I denne hvidbog anvendes begrebet analytisk og ikke-diagnostisk; det betegner ikke individuel dissociation og er ikke en ICD-11-diagnose. Det betegner en kulturel eller organisatorisk fraspaltning, hvor systemet mister adgang til de menneskelige funktioner, der normalt muliggør resonans, feedback, konsekvenssans og reparation.

I NMU anvendes kulturelt betinget dissociation både som begreb i relation til af forstå fraspaltning i organisatoriske systemer samt i forhold til de potentielle konsekvenser af systemisk afmagt over tid, resulterende i fraspaltning på individuel organismisk niveau (Kristensen, 2025)

Begrebet perspektiveres gennem Foucaults institutionsblik, Rosas resonanstab, Craig og Damasio's interoception og kropslige selvforfølelse, Schore og Porges' affektregulering samt van der Kolk og Levine om kropslige traume- og overlevelselsesrespons (Foucault, 1977; Rosa, 2019; Craig, 2002; Damasio, 1994; Schore, 1994; Porges, 2011; van der Kolk, 2014; Levine, 1997).

I juridisk og administrativ brug bør kulturelt betinget dissociation primært oversættes til undersøgbare forhold: systematisk fravær af helhedsvurdering, uklar ansvarsbæring, selvbeskyttende dokumentationspraksis, tab af konsekvensvurdering, manglende reparation og vedvarende afkobling mellem beslutning og menneskelig virkning.

2.3 Juridiske korrektionsmuligheder som institutionelle former for virkning og ansvarsbæring

Et centralt kendetegn ved systemisk afmagt er, at borgerens korrektionsmuligheder svækkes i praksis. I NMU-termer kan juridiske korrektionsmuligheder forstås som institutionelle former for virkning, ansvarsbæring og organisatorisk resonans. Når de fungerer, giver de borgeren mulighed for at se, forstå, påvirke, korrigerer og få prøvet sagen. Når de svækkes, opstår risiko for virkningsløshed, fragmenteret ansvar og systemproduceret dysregulering.

Det bør derfor undersøges, om borgeren reelt har haft adgang til aktindsigt, partshøring, begrundelse, berigtigelse og klage, og om myndigheden dokumenteret har forholdt sig til væsentlige indsigelser, modstridende oplysninger og anmodninger om korrektion.

Det afgørende er ikke alene, om korrektionsrettigheder formelt eksisterer, men om de har haft reel virkning i sagsforløbet. En korrektionsmulighed har begrænset værdi, hvis den gives for sent, besvares skematisk, ikke fører til prøvelse af det anfægtede grundlag eller ikke efterlader synlige spor i den efterfølgende afgørelse eller vurdering.

Svækkede korrektionsmuligheder bør derfor dokumenteres gennem konkrete spørgsmål: Hvornår blev der anmodet om indsigt, partshøring, begrundelse eller berigtigelse? Hvornår og hvordan svarede myndigheden? Hvilke oplysninger blev faktisk vurderet? Blev usikre eller bestridte oplysninger markeret som usikre eller bestridte? Blev fejl rettet? Blev konsekvenser repareret? Er der resonans?

Denne undersøgelse bør rette sig mod myndighedens samlede sagsforløb, ikke mod enkeltpersoners intentioner. Formålet er at afdække, om systemets korrektionskapacitet reelt fungerede, og om borgerens forsøg på at skabe virkning fik dokumenterbar betydning. Når et system ikke kan modtage kritik, integrere ny dokumentation, korrigere fejl eller reparere skade, svækkes korrektionskapaciteten og retssikkerheden; denne sammenhæng kan bl.a. perspektiveres gennem litteraturen om institutional betrayal (Smith & Freyd, 2014).

2.4 Retssikkerhedsmæssig relevans, systemproduceret dysregulering og tærskelforbehold

Systemisk afmagt kan være retssikkerhedsmæssigt relevant, hvor et dokumenterbart mønster af virkningsløshed, rytmebrud, svækket organisatorisk resonans, fragmenteret ansvar og svækket korrektionsmulighed undergraver borgerens reelle mulighed for at forstå, påvirke eller få prøvet sin sag.

I NMU-termer kan et sådant mønster udvikle sig til systemproduceret dysregulering, når systemets organisering, rytme, tavshed, uforudsigelighed eller ansvarsforskydning bliver en belastningsfaktor, der svækker borgerens regulering, deltagelsesmulighed eller funktion. Dette er ikke en automatisk klinisk konklusion, men en analysehypotese, der kræver dokumentation og relevant fagvurdering.

Begrebet må ikke anvendes som retorisk forstærkning af almindelig utilfredshed. Normal ventetid, saglige prioriteringer, enkeltstående administrative fejl, misforståelser der opklares, og oplysningsmangler der afhjælpes rettidigt, er ikke i sig selv tilstrækkelige til at konstatere systemisk afmagt.

Kliniske følgevirkninger såsom stressreaktioner, søvnforstyrrelser, allostatisk belastning eller autonom dysregulering kan ikke udledes automatisk af sagsforløbet. De kan efter konkret vurdering være relevante som mulige følge- eller belastningsvirkninger, men kræver selvstændig klinisk vurdering, differentialdiagnostisk opmærksomhed og dokumentation for varighed, intensitet og funktionspåvirkning. Den stress- og allostaseteoretiske forankring kan her knyttes til McEwen, McEwen & Stellar og Sapolsky (McEwen, 1998; McEwen & Stellar, 1993; Sapolsky, 2004).

Juridiske konklusioner kræver tilsvarende konkret retlig vurdering. Systemisk afmagt kan pege på retssikkerhedsmæssige risici, men afgør ikke i sig selv, om der foreligger en retlig krænkelse. Den juridiske vurdering må bygge på relevant hjemmel, aktgrundlag, sagsforløb, myndighedens pligter, borgerens korrektionsmuligheder og eventuelle retsvirkninger.

2.5 Sammenhæng med institutionel realitetsforvrængning og institutionel gaslighting

Systemisk afmagt er ikke identisk med institutionel realitetsforvrængning eller institutionel gaslighting. Systemisk afmagt angår tab af virkning. Institutionel realitetsforvrængning angår et ensidigt, urigtigt eller utilstrækkeligt realitetsprøvet sagsbillede. Institutionel gaslighting angår den skærpede situation, hvor realitetsforvrængningen kombineres med magtasymmetri, troværdighedsunderminering og svækket mulighed for realitetskorrektion.

Systemisk afmagt kan derfor være et grundfelt for senere realitetsforvrængning, men overgangen må aldrig antages automatisk. Den skal undersøges konkret: Er der kun tale om manglende virkning, eller er der også opstået et fastlåst sagsnarrativ? Er borgerens indsigelser blot ikke blevet besvaret tilstrækkeligt, eller er de blevet omfortolket til tegn på konfliktsøgen, manglende samarbejdsevne-/vilje eller nedsat evne og funktion? Er bestridte oplysninger markeret som bestridte, eller recirkuleres de som faktum?

Denne sondring er central for hvidbogens begrebshierarki. Systemisk afmagt bør anvendes som første analyseled, når der undersøges virkningsløshed, rytmebrud, svækket ansvarsbæring, fragmenteret ansvar, svækket organisatorisk resonans og svækket korrektionsmulighed. Institutionel gaslighting bør først undersøges, hvis der derudover foreligger dokumenterbare tegn på narrativ fastlåsning, troværdighedsunderminering, recirkulation af usikre eller bestridte oplysninger og svækket realitetskorrektion.

2.6 Faglig forankring og forskning

Begrebet systemisk afmagt er udviklet inden for Naturnær Menneskelig Udviklingsteori og belyses gennem forskning i tilknytning, affektregulering, stressfysiologi, autonom regulering, resonans, organisme-omverden-samspil, virksomhedsteori og institutionelt svigt.

Udviklingspsykologisk peger tilknytnings-, mentaliserings- og affektreguleringsteori på betydningen af timing, respons, samregulering og følelsesmæssig afstemning (Bowlby, 1969/1982; Stern, 1985; Schore, 1994; Fonagy & Target, 1997; Trevarthen, 1979).

Stressfysiologisk peger forskning i døgnrytme, allostase, autonom regulering, søvn og interoception på, at langvarig uvished, uforudsigelighed og manglende respons kan fungere som belastningsfaktorer (Czeisler et al., 1999; McEwen, 1998; Sapolsky, 2004; Porges, 2011; Dana, 2018; Craig, 2002; Damasio, 1994).

Social- og institutionsteoretisk peger resonans-, magt- og institutional betrayal-litteratur på, at institutionelle felter kan miste evnen til at modtage, bearbejde og korrigere feedback (Rosa, 2019; Smith & Freyd, 2014; Foucault, 1977).

Organisme-omverden-perspektivet og virksomhedsteoretiske bidrag giver en teoretisk bro mellem kropslig selvforfølelse, handling, organismens handlemuligheder og feltets betydning. Denne bro er central for NMU's forståelse af strukturel inkompatibilitet: belastning opstår ikke kun i organismen

og ikke kun i systemet, men i koblingen mellem organismens rytmiske organisering og feltets krav, rytme og responsform (Damasio, 1994; Craig, 2002; Leontjev, 1978; Gibson, 1979; Maturana & Varela, 1980; Fuchs, 2018).

Denne litteratur understøtter begrebets faglige plausibilitet og dets anvendelighed som analysebegreb. Den dokumenterer dog ikke i sig selv systemisk afmagt i konkrete sager. Konkret anvendelse kræver altid tidslinje, aktgrundlag, dokumentanalyse, vurdering af korrektionsmuligheder og eventuel klinisk eller juridisk fagvurdering.

Når begrebet anvendes i sager om børn, bør vurderingen særligt forankres i barnets udviklingsbehov, relationelle kontinuitet, samspilstiming, tryghed, mulighed for deltagelse, rytmisk integritet og beskyttelse mod langvarig uvished eller processuel ustabilitet (Bowlby, 1969/1982; Stern, 1985; Schore, 1994; Fonagy & Target, 1997; Trevarthen, 1979; Brazelton & Greenspan, 2000).

Når fysiologiske eller psykologiske følgevirkninger beskrives, bør de afgrænses til dokumenterbare belastningsindikatorer og kildeforankres i allostatisk belastning, autonom dysregulering, interoception og kropslige traume- og overlevelselsesrespons (McEwen, 1998; Sapolsky, 2004; Porges, 2011; Dana, 2018; Craig, 2002; Damasio, 1994; van der Kolk, 2014; Levine, 1997).

Samlet understøtter denne litteratur, at langvarige rytmebrud, svækket organisatorisk resonans, fragmenteret ansvar og virkningsløshed kan medføre eller forværre fysiologisk og psykologisk belastning. En sådan sammenhæng forudsætter konkret dokumentation og klinisk vurdering.

2.7 Begrebskalibreret minimumstest for systemisk afmagt

For praktisk anvendelse kan systemisk afmagt undersøges gennem følgende minimumstest. Testen er en operationalisering af NMU's kanoniske begreber og må ikke anvendes mekanisk som automatisk konklusion.

1. Foreligger der et magt- eller afhængighedsforhold mellem borger og system?
2. Foreligger der strukturel inkompatibilitet mellem borgerens reguleringsbehov og systemets organisering, rytme, krav eller responsform?
3. Har borgeren gentagne gange forsøgt at skabe kontakt, afklaring, hjælp, opfølgning, korrektion eller virkning?
4. Har systemets svar, fravær af svar eller sagsgang haft begrænset eller ingen reel feltmæssig eller sagsmæssig virkning?
5. Er der dokumenterbare rytmebrud i tid, kontakt, ansvar, koordinering, opfølgning, kontinuitet eller journalisering?
6. Er organisatorisk resonans svækket, fx ved manglende dokumenteret stillingtagen til væsentlige indsigelser, oplysninger eller korrektionsforsøg?
7. Er ansvarsbæring svækket, eller foreligger der fragmenteret ansvar, hvor ingen bærer helhed, konsekvens eller reparation?
8. Har juridiske korrektionsmuligheder formelt eller reelt været svækket?

9. Er der tale om et gentaget og utilstrækkeligt repareret mønster, ikke blot enkeltfejl eller almindelig ventetid?
10. Foreligger der dokumenterbare tegn på virkningsløshed, systemproduceret dysregulering, funktionspåvirkning, belastning eller retssikkerhedsmæssig risiko?

Hvis flere af disse spørgsmål kan besvares bekræftende på baggrund af tidslinje og aktgrundlag, kan forløbet efter konkret vurdering analyseres som mulig systemisk afmagt. Hvis spørgsmålene ikke kan dokumenteres, bør begrebet ikke anvendes som konklusion, men højst som undersøgelsehypotese.

Del III – Institutionel realitetsforvrængning og institutionel gaslighting

**Ole Bakkestrøm, BA Pæd., projektleder Projekt Paulus, medlem af tænketanken
Retssikkerhedsobservatoriet for magt og adfærd samt bestyrelsesmedlem i Lige for Loven –
Landsforeningen for retssikkerhed i offentlig forvaltning.**

Hvidbogens hovedtese er, at institutionel gaslighting i offentlig forvaltning bør forstås som en kumulativ og dokumenterbar kædevirkning, hvor processuelle garantibrud, narrativ fastlåsning, svækket adgang til korrektion og psykisk belastning kan forstærke hinanden. Dokumentet anvender derfor begrebet som et analytisk og retssikkerhedsmæssigt redskab – ikke som en selvstændig juridisk kategori i dansk ret og ikke som en klinisk diagnose.

Den juridiske styrke i analysen afhænger af, at der konsekvent sondres mellem tre niveauer: almindelige forvaltningsretlige fejl; menneskeretligt relevante indgreb i privatliv, familieliv, fair procedure, databeskyttelse og effektive retsmidler; og den højeste alvorstærskel, hvor langvarig, systemskabt psykisk nedbrydning og fravær af effektive retsmidler kan aktualisere EMRK artikel 3 og Torturkonventionens artikel 16.

Hvidbogen analyserer desuden, hvordan kognitive og institutionelle bias kan fungere som den psykologiske og organisatoriske motor i institutionel gaslighting, fordi bias kan fastholde et tidligt negativt sagsnarrativ, omkode borgerens reaktioner til personlig utilstrækkelighed og gøre myndighedens egne fejl vanskelige at korrigere. [32]-[38]

Som defineret i begrebshierarkiet forstås institutionel gaslighting her som en systemisk realitetsforvrængning, hvor et ensidigt, urigtigt eller utilstrækkeligt realitetsprøvet sagsnarrativ produceres, fastholdes eller recirkuleres, samtidig med at borgerens mulighed for korrektion svækkes. De konkrete garantibrud, der kan bære mekanismen, uddybes nedenfor.

Denne hvidbog udvider analysen med en systematisk ICD-11-konsekvensanalyse. Institutionel gaslighting er ikke i sig selv en diagnose i ICD-11, og hvidbogen diagnosticerer ikke konkrete personer. Den beskriver derimod de kliniske følgevirkninger, som ifølge ICD-11's diagnostiske struktur i nogle tilfælde kan være associeret med langvarig, gentagen og magtasymmetrisk realitetsforvrængning fra myndigheder: akut stressreaktion, tilpasningsreaktion, PTSD, kompleks PTSD, forlænget

sorgforstyrrelse, angst- og frygtrelaterede lidelser, depressive lidelser, dissociative symptomer, kropslig belastning, søvnforstyrrelser, selvmordsrisiko, skadelig substansbrug og social funktionsnedsættelse. [7]-[11]

Samtidig viser danske tilsyns- og ombudskilder, at der på socialområdet findes strukturelle forhold, som gør denne type realitetsforvrængning mulig: omfattende lovbrud i kommunale sager, høj omgørelsesprocent, svagt dokumenteret tilsyn, skjulte eller sent journaliserede notater og mangelfuld vejledning til sårbare borgere. Disse praksisser er klart problematiske efter dansk forvaltningsret og databeskyttelsesret. Under menneskeretten kan de berøre retten til fair procedure, privatliv, databeskyttelse og effektive retsmidler, og i de mest alvorlige, langvarige og psykisk nedbrydende tilfælde kan de rejse spørgsmål efter forbuddet mod nedværdigende behandling samt torturkonventionens undersøgelses-, klage- og reparationsbestemmelser. [12]-[23]

3.1 Metode, afgrænsning og bevismæssig status

Hvidbogen arbejder med fire forskellige argument- og dokumentationsniveauer. For det første anvendes dokumenteret systemkritik fra Rigsrevisionen, Statsrevisorerne, Folketingets Ombudsmand, Justitia og andre kontrolkilder som grundlag for at identificere strukturelle retssikkerhedsproblemer. For det andet foretages en juridisk normanalyse af de garantier, der skal beskytte borgeren mod afgørelser på et urigtigt eller ensidigt grundlag. For det tredje anvendes psykologisk og klinisk teori til at beskrive mulige skadevirkninger af langvarig magtasymmetrisk realitetsforvrængning. For det fjerde anvendes praksiseksempler som kvalitative illustrationer af mekanismer, ikke som selvstændig statistisk dokumentation for udbredelsen. [12]-[16], [39]

Denne metodeafgrænsning er central for hvidbogens juridiske anvendelighed. Dokumentet hævder ikke, at enhver fejl i kommunal sagsbehandling er institutionel gaslighting. Begrebet bliver først relevant, når flere forhold optræder samlet: magtasymmetri, vedvarende narrativ fastlåsning, utilstrækkelig verificering, svækket kontradiktion, recirkulering af bestridte oplysninger og dokumenterbar skadevirkning eller risiko for skadevirkning.

Bevismæssigt bør analysen i konkrete sager altid bygge på fulde sagsakter, metadata, versionshistorik, journalnotater, partshøringsspor, afgørelser, klageakter, aktindsigtsforløb og eventuel lægelig eller psykologisk dokumentation. Hvor oplysninger ikke kan dokumenteres i materialet, bør dette udtrykkeligt markeres som en begrænsning og ikke udfyldes med antagelser.

3.2 Begrebet og den teoretiske forankring

Begrebet institutionel gaslighting kan forankres teoretisk og understøttes begrebsligt, selv om det endnu ikke er en fast juridisk term i dansk lovgivning. Kate Abramson (2014) beskriver gaslighting som en dybt moralsk krænkelse, der søger at ødelægge selve muligheden for legitim uenighed. Miranda Fricker (2007) giver det epistemiske sprog til at forstå skaden: testimonial injustice (troværdighedsuret) opstår, når et menneske nedskrives som vidende subjekt og tillægges et urimeligt troværdighedsunderskud. Paige Sweet (2019) viser, at gaslighting ikke kun er interpersonel manipulation, men også virker gennem strukturelle og institutionelle uligheder. Cynthia Stark (2019) forbinder manipulerende gaslighting med psykologisk undertrykkelse. Jennifer

Freyd og kolleger (Smith & Freyd, 2014) viser, at når en betroet institution handler eller undlader at handle på måder, der forværrer skade og usikkerhed, kan det forstås som institutionel betrayal. Beslægtet forskning i DARVO (Harsey & Freyd, 2020, 2023) viser desuden, at benægtelse, angreb og ombytning af offer og skadevolder systematisk kan reducere den rantes troværdighed i andres øjne. [1]-[6]

Det er afgørende at fastholde en klar tærskel for, hvornår begrebet institutionel gaslighting er relevant. Almindelig langsom eller fejlbehæftet sagsbehandling udgør ikke i sig selv gaslighting. Begrebet anvendes i situationer, hvor flere kumulative betingelser er opfyldt: et markant magt- og afhængighedsforhold mellem myndighed og borger; en vedvarende praksis, hvor borgerens oplevelse, dokumentation eller indsigelser systematisk gøres mindre troværdige; en institutionel produktion og recirkulering af ensidige eller urigtige fortællinger på tværs af akter og afgørelser; og en samtidig svækkelse af borgerens muligheder for at korrigere eller verificere oplysningerne. Gaslighting adskiller sig fra almindelige forvaltningsfejl ved, at forvaltningsmæssige skøn, vurderinger og afgørelser løbende foretages på et grundlag, der ikke er objektivt og verificerbart. Elementer af dårlig sagsbehandling kan minde om gaslighting, men gaslighting forudsætter et mønster, hvor myndigheden ikke reelt søger at verificere borgerens indsigelser, og hvor dens egne beskrivelser, notater eller vurderinger recirkuleres som sagsfakta. Kun når fejl, undladelser eller praksisser samlet bidrager til at fastholde borgeren i et urigtigt, ensidigt eller ikke-verificeret narrativ, samtidig med at effektiv korrektion forhindres, bliver begrebet relevant.

Institutionel gaslighting bliver særligt relevant, når myndighedens skøn, vurderinger og afgørelser ikke hviler på et tilstrækkeligt objektivt, aktuelt og verificerbart faktumgrundlag, og når borgerens gentagne indsigelser ikke fører til reel undersøgelse, korrektion eller tydelig markering af bevismæssig usikkerhed. Det afgørende er ikke, om myndigheden begår en enkelt fejl, men om myndigheden over tid fastholder et sagsnarrativ, som ikke efterprøves tilstrækkeligt mod dokumentation, partsindsigelser, tidslinjer, journalspor, aktindsigtsforløb og øvrige objektive kontrolpunkter. I sådanne tilfælde kan forvaltningsfejl få en realitetsforvrængende virkning, fordi myndighedens egen vurdering gradvist behandles som faktum, mens borgerens mulighed for at korrigere grundlaget svækkes. [17]-[20]

I denne sammenhæng er det vigtigt at fremhæve magtasymmetrien. Institutionel gaslighting er ikke en gensidig konflikt mellem borger og myndighed. Borgerens stress, vrede eller frustration er ofte en reaktion på myndighedens manglende dokumentation, utilstrækkelige korrigeringsmuligheder og fastholdelse af et ensidigt narrativ. Reaktionen bør derfor ikke forveksles med en ligestillet årsag til konflikten, men forstås som en del af skadevirkningen af gaslighting. Begrebet afgrænses samtidig tydeligt fra almindelig langsom, rodet eller fejlbehæftet sagsbehandling: først når magtasymmetri, vedvarende narrativ, manglende verificering og realitetsforvrængende effekt optræder samlet, kan der være tale om institutionel gaslighting.

3.3 Institutionel gaslighting som kædevirkning

Det afgørende ved institutionel gaslighting er, at skaden sjældent opstår ved én enkelt fejl. Den opstår gennem en kædevirkning, hvor forvaltningsretlige garantibrud får narrativ effekt. Når væsentlige oplysninger ikke journaliseres, når borgeren ikke partshøres, når aktindsigt kommer for sent, eller når bestridte oplysninger videreføres uden markering, ændres ikke blot sagens proces, men også sagens virkelighedsgrundlag. Myndighedens egen version kan derved gradvist overgå fra vurdering til administrativt faktum. Det er i denne overgang fra fejl til fastlåst sagsnarrativ, at gaslighting-begrebet får sin analytiske relevans.

3.3.1 Den institutionelle gaslightingkæde

Den institutionelle gaslightingkæde kan beskrives som en kumulativ analysemodel, hvor flere retssikkerhedsbrud, dokumentationsfejl og narrative forskydninger samlet kan få en realitetsforvrængende virkning:

1. Myndigheden producerer eller modtager en belastende oplysning.
2. Oplysningen journaliseres mangelfuldt, gengives upræcist, realitetsforvrænges, partshøres ikke tilstrækkeligt, udleveres for sent eller håndteres på anden måde, som reelt svækker eller obstruerer borgerens mulighed for indsigt, korrektion og effektiv kontradiktion
3. Oplysningen anvendes herefter helt eller delvist som grundlag for vurdering, indstilling eller afgørelse.
4. Borgerens indsigelser mod oplysningen eller sagsbehandlingen beskrives ikke som mulig kontradiktion, men som konflikt, manglende samarbejde, manglende indsigt eller emotionel ustabilitet.
5. Klage-, tilsyns-, efterforsknings- eller domsmyndighed gengiver, viderefører eller legitimerer myndighedens sagsnarrativ uden en tilstrækkelig selvstændig prøvelse af, hvilke oplysninger der er dokumenterede, bestridte, vurderingsprægede eller udokumenterede.
6. Det oprindeligt usikre, ufuldstændige eller anfægtede grundlag recirkuleres derved som administrativ sandhed, dvs. et forhold der behandles som faktum i senere sagsled, selv om det oprindeligt var usikkert, ufuldstændigt eller bestridt.
7. Borgerens psykiske, sociale eller adfærdsmæssige reaktion på processen anvendes efterfølgende som yderligere bekræftelse på det negative narrativ, i stedet for også at blive vurderet som en mulig følge af langvarig belastning, afmagt, manglende kontradiktion eller myndighedsmæssig fejlbehandling.

Modellen viser ikke, at kommunale fejl i sig selv udgør gaslighting. Argumentet er mere præcist, at gentagne og kumulative brud på grundlæggende retssikkerhedsgarantier kan få en gaslighting og

realitetsforvrængende virkning, når de producerer, beskytter og recirkulerer et ensidigt sagsnarrativ, samtidig med at borgerens effektive adgang til indsigt, partshøring, kontradiktion, begrundelse og korrektion svækkes.

For at kunne anvendes juridisk bør modellen derfor ikke forstås som en selvstændig diagnose af myndighedens intention, men som en tværfaglig analyse af virkning, struktur og dokumenteret procesforløb. Den afgørende vurdering er ikke alene, om myndigheden har begået en enkelt fejl, men om fejlene samlet har skabt en proces, hvor borgerens dokumentation, indsigelser og virkelighedsbeskrivelse systematisk mister retlig og institutionel gennemslagskraft, mens myndighedens eget narrativ opnår status som faktum uden tilstrækkelig prøvelse.

3.4 Psykologiske bias som drivkraft i den institutionelle gaslightingkæde

Institutionel gaslighting opstår ikke nødvendigvis, fordi en enkelt aktør bevidst ønsker at skade borgeren. Den kan også opstå gennem en række kognitive, faglige og institutionelle bias, der tilsammen gør systemet mindre i stand til at korrigere sig selv. Bias fungerer i denne sammenhæng ikke blot som individuelle fejlkilder, men som mekanismer, der kan stabilisere et ensidigt sagsnarrativ og beskytte myndighedens tidligere vurderinger mod reel efterprøvelse. [32]-[38]

En central mekanisme er forankringsbias. Når en myndighed tidligt i et sagsforløb etablerer en belastende fortolkning af borgeren – eksempelvis som konfliktpræget, ustabil, uden indsigt, samarbejds vanskelig eller risikobærende – kan denne første vurdering komme til at fungere som et negativt anker for al senere sagsbehandling. Efterfølgende oplysninger vurderes da ikke neutralt, men i lyset af det allerede etablerede narrativ. Borgerens dokumentation, indsigelser og alternative forklaringer risikerer derfor at blive forstået som afvigelser fra myndighedens grundfortælling i stedet for som oplysninger, der kan korrigere sagen. [32]

Denne mekanisme forstærkes af bekræftelsesbias. Når først myndighedens narrativ er etableret, vil senere sagsbehandling ofte søge, udvælge eller tillægge størst vægt til oplysninger, der bekræfter den oprindelige vurdering. Oplysninger, der peger i modsat retning, kan blive nedtonet, overset, forsinket journaliseret eller behandlet som mindre relevante. Gaslighting-effekten opstår, når borgeren oplever, at dokumentation ikke længere fungerer som korrektion, fordi systemet allerede har besluttet, hvilken virkelighed sagen skal forstås igennem. [33]

Den fundamentale attributionsfejl er særlig central. Borgerens stress, vrede, udmattelse, desperation eller mistillid kan være en forståelig reaktion på langvarig magtasymmetri, manglende aktindsigt, utilstrækkelig partshøring, uklare afgørelsesgrundlag eller gentagne afvisninger af korrektion. Hvis myndigheden i stedet fortolker reaktionen som udtryk for borgerens personlighed, forældreevne, samarbejdsevne eller psykiske stabilitet, flyttes fokus fra myndighedens belastende praksis til borgerens karakter. Derved bliver den reaktion, som systemet selv har været med til at fremkalde, omkodet til bevis for, at systemets oprindelige vurdering var rigtig. [34]

Denne omkodning er en af de mest alvorlige mekanismer i institutionel gaslighting. Borgeren presses ind i en belastningstilstand og mødes derefter med, at belastningstilstanden bruges som dokumentation imod borgeren. Det skaber en lukket korrektionscirkel: Jo mere borgeren forsøger at forklare, dokumentere eller forsvare sig, desto lettere kan borgeren beskrives som konfliktfyldt, rigid, mistroisk eller uden indsigt.

På institutionsniveau forstærkes dette af blind spot bias og systemretfærdiggørelse. Blind spot bias betyder, at aktører lettere ser fejl, bias og irrationel adfærd hos borgeren end i myndighedens egen praksis. Systemretfærdiggørelse betyder, at institutioner har en tendens til at forsvare status quo og opretholde forestillingen om, at systemet grundlæggende er sagligt, lovmedholdeligt og kompetent. Når disse mekanismer virker samtidig, kan myndigheden få svært ved at anerkende, at den selv kan have produceret eller vedligeholdt et urigtigt narrativ. [35], [36]

Sunk cost-fejlslutningen kan gøre fastlåsningsen endnu stærkere. Jo flere møder, notater, vurderinger, afgørelser, klagesvar og interne ressourcer der er investeret i et bestemt narrativ, desto større bliver det institutionelle pres for at fastholde det. En indrømmelse af fejl vil ikke blot kræve en korrektion af én oplysning, men kan nødvendiggøre genvurdering af hele sagsforløbet. Derfor kan systemet få en egeninteresse i at beskytte det tidligere narrativ, selv når det oprindelige grundlag er svagt, forældet eller bestridt. [37]

Endelig kan allegiance bias spille en væsentlig rolle, når eksterne fagpersoner, konsulenter, psykologer eller andre sagkyndige inddrages på et grundlag, der allerede er præget af myndighedens fortælling. Hvis opdraget, akterne eller den institutionelle ramme leder den eksterne aktør mod at bekræfte myndighedens problemforståelse, kan den eksterne vurdering komme til at legitimere det samme narrativ under dække af faglig neutralitet. For borgeren kan dette opleves som en særlig alvorlig form for realitetsforvrængning, fordi en tilsyneladende uafhængig ekspert nu bekræfter den virkelighed, som borgeren hele tiden har forsøgt at korrigere. [38]

Myndighedsansvar ved eksterne aktører: Institutionel gaslighting kan også opstå indirekte gennem private eller eksterne aktører, når de handler efter myndighedens opdrag, instruks, materialeudvælgelse eller problemformulering. Det gælder f.eks. psykologer, konsulenter, familiebehandlere, observationstilbud eller andre sagkyndige, hvis vurderinger efterfølgende anvendes som grundlag for myndighedens afgørelse. Myndigheden kan derfor ikke undgå ansvar for realitetsforvrængende effekter ved at placere centrale vurderinger hos eksterne aktører, hvis opdraget, akterne eller vurderingsrammen allerede er præget af et ensidigt eller belastende narrativ. [18], [38]

Samlet viser bias-analysen, at institutionel gaslighting ikke alene bør forstås som et spørgsmål om dårlige formuleringer eller enkeltstående sagsbehandlingsfejl. Den bør forstås som en selvforstærkende mekanisme, hvor kognitive og institutionelle bias kan omdanne usikre, bestridte eller forældede oplysninger til administrativ sandhed. Bias bliver dermed den psykologiske og

organisatoriske motor, der gør det muligt for et system at fastholde et narrativ, selv når borgeren fremlægger dokumentation, der burde føre til korrektion.

3.5 Analytisk beskrivelse af den oplevede realitetsforvrængning

Fra borgerens perspektiv kan gaslighting opleves som en gradvis svækkelse af retten til at få sin virkelighedsbeskrivelse prøvet sagligt. Dokumenter, tidslinjer, vidner, egne notater og konkrete korrektioner kan miste reel betydning, hvis myndighedens sagsnarrativ på forhånd fungerer som den ramme, som alle oplysninger fortolkes inden for.

Når gaslighting får institutionel karakter, forstærkes skaden, fordi realitetsforvrængningen ikke kun bæres af en enkelt aktør, men af breve, journalnotater, afgørelser, klageafgørelser, møder, telefonnotater og interne vurderinger, der gensidigt bekræfter hinanden. Borgeren kan dermed blive placeret i en lukket dokumentationsstruktur, hvor det ikke alene kræver bevisførelse at korrigere sagen, men også en kamp for at blive anerkendt som et troværdigt vidende subjekt.

Gaslighting forudsætter typisk, at den realitetsforvrængende praksis tjener en funktion i at fastholde, beskytte eller legitimere et bestemt narrativ. I en myndighedskontekst behøver denne funktion ikke være personlig, udtrykkelig eller bevidst formuleret. Den kan være institutionel, systembevarende og objektivt konstaterbar, eksempelvis ved at beskytte en tidligere afgørelse, undgå genoptagelse, begrænse ansvar, fastholde afdelingens eller ledelsens troværdighed, minimere kritik eller forhindre, at tidligere sagsbehandlingsfejl får retlige konsekvenser.

3.6 Institutionel egeninteresse som objektiv funktion

Ved institutionel gaslighting bør egeninteresse forstås som en objektiv konstaterbar funktion i sagsforløbet. Funktionen kan bestå i at beskytte en tidligere afgørelse, undgå ansvar, undgå genoptagelse, bevare afdelingens troværdighed, beskytte ledelsen, minimere kritik eller forhindre, at tidligere sagsbehandlingsfejl får retlige konsekvenser. Det afgørende er ikke, om en bestemt medarbejder subjektivt ønsker at skade borgeren, men om institutionens samlede praksis objektivt fastholder borgeren i et urigtigt, ensidigt eller ikke-verificeret narrativ, samtidig med at mulighederne for korrektion svækkes.

I en juridisk vurdering bør egeninteresse derfor ikke behandles som et krav om bevis for ond vilje hos en bestemt medarbejder. Den bør vurderes som en objektiv funktion i sagsforløbet: om praksissen beskytter et tidligere narrativ, reducerer ansvar, begrænser genoptagelse eller gør tidligere fejl vanskelige at korrigere. Denne forståelse fastholder gaslighting-begrebets interesseelement uden at gøre analysen afhængig af subjektiv skadehensigt. [32]-[38]

Gaslighting virker blandt andet ved, at den ramte over tid tvinges til at bruge betydelige kræfter på at dokumentere grundlæggende forhold: hvad der skete, hvornår det skete, hvad der blev sagt, og hvorfor den officielle fortælling ikke er retvisende. Det kan skabe skam, forvirring, vrede, udmattelse, isolation og tvivl på egen dømmekraft. Alvorligheden forstærkes, hvis den ramtes belastningsreaktion

efterfølgende anvendes som nyt indicium for, at vedkommende er vanskelig, ustabil eller utroværdig. [1]-[6]

3.7 Det dokumenterede mønster i kommunal forvaltning

Dansk praksis indeholder stærke indikatorer på, at denne type mekanisme ikke alene er hypotetisk. Rigsrevisionen fandt i 2026, at kommunernes behandling af anbringelsessager i 69 % af de undersøgte sager ikke overholdt ét eller flere lovkrav. For 57 % af børnene var den børnefaglige undersøgelse ikke udarbejdet rettidigt, og for 21 % manglede den stadig et halvt år efter afgørelsen om anbringelse, selv om den som udgangspunkt skal foreligge før afgørelsen. For 47 % var Barnets plan ikke udarbejdet rettidigt, og i en række kommuner lå andelen af sager med brud på lovkrav mellem 75 % og 100 %. Statsrevisorerne bemærkede desuden, at ministeriet i mindst 20 år havde kendt til de vedvarende problemer. Det peger på et retssikkerhedsmæssigt mønster, hvor indgribende afgørelser ofte træffes på et dokumentationsgrundlag, som er mangelfuldt, forsinket eller ulovligt. [12]

Problemfeltets aktualitet er yderligere styrket ved, at Folketingets Ombudsmand den 29. maj 2026 meddelte, at han indleder en undersøgelse af kommuners sagsbehandling i forbindelse med udarbejdelse af børnefaglige undersøgelser i anbringelsessager. Ombudsmandens initiativ tager udgangspunkt i Rigsrevisionens beretning af 9. april 2026 og understreger, at spørgsmålet om kommunal dokumentation, rettidighed og lovmedholdelig sagsbehandling på anbringelsesområdet aktuelt er genstand for uafhængig kontrol. [39]

I 2025 vurderede Rigsrevisionen desuden, at Ankestyrelsens tilsyn med kommuner og regioner på socialområdet ikke var tilfredsstillende. Tilsynet var præget af lange sagsbehandlingstider, mangelfuld dokumentation og utilstrækkelig opfølgning, hvilket kunne medføre, at ulovlig praksis fortsatte længe og dermed svækkede borgernes retssikkerhed. En særlig retssikkerhedsmæssig sårbarhed opstår, hvis tilsynet primært bygger på myndigheders egne redegørelser og ikke systematisk stresstester disse mod borgerens dokumentation, metadata, fulde akter og uafhængige kilder. [13]

Folketingets Ombudsmands praksis viser, hvordan den konkrete mekanik kan se ud. I en kommunesag fra 2020 var syv interne notater med beskrivelser af "samarbejdsvanskeligheder" ikke sendt med ved anmodning om aktindsigt og heller ikke indgået korrekt i partshøringen, selv om de i vidt omfang indeholdt oplysninger om sagens faktiske grundlag. Ombudsmanden fandt det kritisabelt, at kommunen ikke havde partshørt læreren over disse oplysninger, og beklageligt, at notaterne hverken var journaliseret rettidigt eller udleveret ved aktindsigtsanmodningen. Denne type praksis er central i enhver analyse af institutionel gaslighting, fordi den viser, hvordan interne beskrivelser kan få retsvirkning, før den berørte part får reel mulighed for at se, forstå og modsige dem. [14]

Aktindsigtssystemet er i sig selv et særligt problemfelt. Offentlighedsloven kræver, at en anmodning om aktindsigt afgøres snarest og som udgangspunkt inden 7 arbejdsdage. Hvis sagen ikke er

færdigbehandlet inden 14 arbejdsdage, kan sagsbehandlingstiden påklages særskilt. Den praktiske konsekvens af forsinket aktindsigt er ofte, at borgeren først får adgang til det nødvendige korrektionsmateriale, når afgørelsen allerede er truffet, klagefrister løber, og skadevirkningerne har materialiseret sig. Derfor er problemet ikke kun forsinkelsen, men også det svage konsekvensregime omkring forsinkelsen. [15]

Et andet mønster er dokumentteknisk og begrebsligt. Myndigheder risikerer at tilsidesætte forvaltningslovens garantier, hvis de ikke identificerer, at der reelt træffes en afgørelse. Når en beslutning fastsætter, hvad der er eller skal være gældende ret i et konkret tilfælde, er det dens indhold og retsvirkning – ikke myndighedens betegnelse – der er afgørende. Hvis afgørelser omkvalificeres som “vurderinger”, “orienteringer”, “statusnotater” eller “processkridt”, opstår der en særlig risiko for, at klagevejledning, begrundelse, partshøring og aktindsigt ikke aktiveres i praksis. [18]

Flere offentlige og faglige kilder peger i samme retning. Justitia beskrev i 2024 alvorlige mangler i kommunernes vejledning af udsatte borgere og fremhævede, at komplekse og ineffektive processer kan hindre mennesker i at få den hjælp, de har ret til. Omgørelsesprocenter beviser ikke i sig selv gaslighting. Men de dokumenterer, at store dele af den kommunale afgørelsesproduktion på socialområdet ikke holder ved prøvelse, og at fejl ikke er marginale undtagelser. [16]

3.8 Hypotetisk case: Når flere myndigheder deltager i samme realitetsforvrængning

Følgende case er hypotetisk og kønsneutralt formuleret. Den er ikke en beskrivelse af en konkret person, men en analytisk model for, hvordan institutionel gaslighting kan opstå på tværs af flere myndigheder uden at én enkelt aktør nødvendigvis behøver at formulere en udtrykkelig plan.

En borger, A, kontakter kommunen for at få hjælp i en kompleks social sag. A afleverer skriftlig dokumentation, tidslinje, lægelige oplysninger og indsigelser mod flere påstande i kommunens foreløbige materiale. Kommunen registrerer imidlertid kun dele af materialet og skriver i et internt notat, at A “har vanskeligt ved at samarbejde” og “har en konfliktpræget forståelse af sagen”. Notatet sendes ikke til A som partshøring, men indgår senere som baggrund i en vurdering.

I næste led udarbejder kommunen en afgørelse, hvor A’s indsigelser omtales som “ikke dokumenterede”, selv om dokumentationen ligger i sagen, men ikke er journaliseret korrekt. A anmoder om aktindsigt, men modtager først materialet efter afgørelsen. Da A klager, fremhæver kommunen over for klageinstansen, at A “gentagne gange har bestridt sagens faktum uden at bidrage konstruktivt”. Dermed omformes A’s forsøg på korrektion til et bevis på manglende samarbejdsevne.

Klageinstansen stadfæster afgørelsen delvist på kommunens redegørelse og gengiver flere af kommunens formuleringer uden selvstændigt at markere, hvilke oplysninger der er bestridte, hvilke der er dokumenterede, og hvilke der alene stammer fra kommunens egne vurderinger. A oplever nu, at en anden myndighed har givet den oprindelige fortælling autoritet. Når A forsøger at få rettet oplysningerne, henvises der til, at oplysningerne allerede er vurderet i klagesystemet.

En tilsynsmyndighed modtager senere en klage over kommunens praksis, men beder primært kommunen om en redegørelse. Kommunen svarer, at der har været "omfattende dialog", og at A "har fået mulighed for at fremkomme med bemærkninger". Tilsynet efterprøver ikke fuldt ud, om aktindsigten kom for sent, om væsentlige notater blev partshørt, eller om A's dokumentation faktisk blev journaliseret og inddraget. Tilsynet afslutter sagen uden reaktion eller med en meget generel udtalelse.

Sideløbende bliver A mødt i en anden myndighedsgren, eksempelvis et ydelses-, familie-, sundheds- eller beskæftigelsessystem, hvor de tidligere formuleringer genbruges som baggrundsoplysninger. A's nye forklaring vurderes nu gennem de gamle akter. Den oprindelige usikre påstand bliver derved til administrativ "sandhed", fordi flere myndigheder har gentaget den. A's stigende stress, vrede, søvnløshed og udmattelse beskrives herefter som tegn på A's personlige problem snarere end som mulige følger af sagsforløbet.

Gaslighting-mekanismen i casen består ikke kun i én urigtig sætning. Den består i kæden: selektiv journalisering, manglende partshøring, forsinket aktindsigt, genbrug af belastende formuleringer, utilstrækkelig realitetsprøvelse, myndigheders gensidige legitimering og patologisering af borgerens reaktion. Den afgørende retssikkerhedsmæssige skade er, at A mister adgangen til effektivt at korrigere den virkelighed, som myndighederne efterfølgende træffer afgørelser på.

3.9 Metodisk note om praksiseksempler

De følgende eksempler bygger på praksiserfaringer fra advokater, rådgivere og partsrepræsentanter med erfaring fra konkrete sager på børne-, familie- og socialområdet. Eksemplerne er gengivet i anonymiseret og generaliseret form og anvendes som analytiske eksempler på tilbagevendende mønstre. De skal ikke forstås som statistisk repræsentativ dokumentation, men som praksisbaseret erfaringsmateriale, der belyser, hvordan institutionel gaslighting kan opstå i konkrete sagsforløb.

Praksiseksemplerne anvendes ikke som selvstændigt statistisk bevis for udbredelsen af institutionel gaslighting. De anvendes som kvalitative indikatorer på tilbagevendende mekanismer, som kan sammenholdes med de dokumenterede systemproblemer fra Rigsrevisionen, Folketingets Ombudsmand, Justitia og Ankestyrelsens omgørelsespraksis. Deres værdi ligger derfor i mønstergenkendelse: De viser, hvordan retlige garantibrud i konkrete sagsforløb kan få realitetsforvrængende virkning for borgeren. [12]-[16], [39]

For at opfylde juridiske og analytiske standarder bør hvert praksiseksempel derfor læses gennem tre faste spørgsmål: 1. Hvilken retlig problemtype illustreres? 2. Hvilken gaslighting-mekanisme kan problemet udløse? 3. Hvilken konkret dokumentation kræves i en virkelig sag for at underbygge mekanismen?

Hvert praksiseksempel bør desuden læses gennem et fjerde spørgsmål: Hvilken dokumentation skal foreligge for at vise, at mekanismen faktisk har virket i sagen? Det bør som minimum overvejes, om der findes afgørelser, partshøringsmateriale, aktindsigtskorrespondance, journalnotater, interne vurderinger, sagkyndige opdrag, metadata, versionshistorik, handleplaner, samværsbeskrivelser,

klagesvar og eventuel lægelig eller psykologisk dokumentation for følger virkninger. [14], [15], [17]-[20]

Praksiserfaringerne er gengivet med tilladelse fra Advokat Gert Dyrn, Advokat (H), Stage Advokater, og advokatfuldmægtig Glenn Dyrholm, cand.jur. og cand.pæd., Stage Advokater. Oplysningerne bygger på deres praksiserfaringer fra sager om offentlig forvaltning, retssikkerhed og borgeres møde med myndighedssystemet.

De følgende praksiseksempler skal derfor ikke kun læses som eksempler på retlige garantibrud. De skal også læses som eksempler på, hvordan bias kan få konkret virkning i sagsbehandlingen. Ældre oplysninger kan fastholdes gennem forankringsbias. Mistanke kan videreføres gennem bekræftelsesbias. Borgerens reaktioner kan omfortolkes gennem den fundamentale attributionsfejl. Uklare handleplansmål kan fastholde et negativt narrativ gennem selvbekræftende vurderingskriterier. Og eksterne fagvurderinger kan, hvis opdraget er skævt formuleret, komme til at virke som faglig legitimering af myndighedens allerede etablerede fortælling.

3.10 Overgang til praksiseksempler

De følgende praksiseksempler skal læses som analytiske mønstereksempler. De viser, hvordan institutionel realitetsforvrængning kan opstå, når processuelle garantier, sagsoplysning, aktindsigt, partshøring, opdrag til sagkyndige, handleplansmål eller observationer ikke fungerer som reelle korrektionsmekanismer.

Eksemplerne er ikke i sig selv bevis for institutionel gaslighting i konkrete sager. De viser, hvilke typer dokumenter, tidslinjer og beslutningsled der bør undersøges, hvis man vil vurdere, om et sagsforløb har bevæget sig fra almindelig fejl eller uenighed til et mønster af narrativ fastlåsning, svækket kontradiktion og realitetsforvrængende virkning.

De er generaliserede mønstereksempler. De må derfor ikke læses som dokumenterede enkeltsager, medmindre der i en konkret anvendelse foreligger særskilt samtykke, kildeoplysning og fuldt aktgrundlag.

3.11 Eksempler fra praksis

3.11.1 Eksempel 1: Ensidig sagsoplysning og brug af diagnoser eller gamle oplysninger

En kommune baserede ved en tvangsanbringelse i afgørende grad vurderingen af morens forældreevne på ældre psykiatriske diagnoser og oplysninger fra 2005. Der blev ikke gennemført en aktuel kompetenceundersøgelse, som konkretiserede sammenhængen mellem diagnoserne og nutidig omsorgsevne, hvorfor vurderingen fremstod arbitrær. I andre sager ses generaliserende beskrivelser og inddragelse af uaktuelle oplysninger som tidligere stofmisbrug, alkoholisme eller kriminalitet som afsæt for et narrativ om nutidig ustabilitet og svækket moral uden individuel sammenhængsvurdering.

Relevans for institutionel gaslighting: Eksemplet viser, hvordan historiske eller generelle oplysninger kan tillægges nutidig forklaringskraft uden konkret verificering. Når diagnoser, tidligere misbrug, kriminalitet eller andre belastende oplysninger anvendes som grundlag for et narrativ om aktuel forældreuegnethed uden individuel og aktuel sammenhængsvurdering, kan borgeren fastholdes i en administrativ virkelighed, som vedkommende ikke reelt kan korrigere.

Den forvaltningsretlige kerne er manglende aktualitet og manglende konkret sammenhængsvurdering. Den gaslightingmæssige mekanisme er, at historiske oplysninger bruges til at fastholde borgeren i en nutidig negativ identitet, som borgeren ikke reelt kan frigøre sig fra. Den mulige skadevirkning er tab af troværdighed, oplevelse af fastlåsthed og psykisk belastning ved konstant at skulle modbevise en fortid, der ikke længere er dokumenteret relevant.

Dokumentationskrav i konkret sag: Det bør dokumenteres, hvilke ældre diagnoser, tidligere hændelser eller historiske oplysninger der er anvendt, om der foreligger en aktuel kompetence- eller funktionsvurdering, og om myndigheden konkret har begrundet forbindelsen mellem historiske oplysninger og nutidig omsorgsevne. Der bør samtidig undersøges, om borgerens nyere dokumentation, behandling, funktionsudvikling eller ændrede livssituation er journaliseret, partshørt og tillagt reel vægt. [17], [18], [19]

3.11.2 Eksempel 2: Opretholdelse af voldsformodning efter henlagt politisag

I sager om formodning om vold mod børn baseret på underretninger kan mistanken videreføres administrativt, selv efter at en politisag er henlagt som grundløs. Voldsformodningen opretholdes ofte med samme styrke uden ny selvstændig begrundelse, og forvaltningen kan ikke begrunde sin formodning ud over de forhold, som politiet allerede har undersøgt. Dermed tilsidesættes efterfølgende forældreevnevurderinger, og forældrene har i praksis ingen mulighed for at blive rensat.

Relevans for institutionel gaslighting: Eksemplet viser, hvordan en mistanke kan videreføres administrativt, selv efter at det strafferetlige spor ikke længere understøtter mistanken. Hvis den samme faktiske formodning fortsat anvendes med samme styrke uden ny selvstændig begrundelse, skabes en lukket korrektionssituation, hvor borgeren i praksis ikke kan blive rensat. Fraværet af bevis får dermed ingen reel korrigerende virkning.

Den forvaltningsretlige kerne er manglende selvstændig begrundelse for fortsat administrativ mistanke. Den gaslightingmæssige mekanisme er, at fraværet af strafferetligt grundlag ikke får korrigerende virkning, men at mistanken alligevel recirkuleres som administrativ realitet. Den mulige skadevirkning er en oplevelse af retsløshed, fordi borgeren ikke får adgang til nogen reel renselsesmekanisme.

Dokumentationskrav i konkret sag: Det bør fremgå, hvilket selvstændigt administrativt grundlag myndigheden bygger på efter politiets henlæggelse, hvordan bevisstatus er markeret, og om borgeren har haft reel mulighed for at få mistanken korrigeret eller afkræftet i det sociale system. Der

bør skelnes klart mellem strafferetlig bevisvurdering og socialretlig risikovurdering, men også dokumenteres, om den fortsatte mistanke hviler på nye, aktuelle og konkret begrundede oplysninger. [17], [18], [21]

Præcisering: En socialretlig myndighed er ikke nødvendigvis bundet af politiets strafferetlige bevisvurdering. Myndigheden kan have pligt til selvstændigt at foretage en børnefaglig risikovurdering. Det retlige problem opstår, hvis den samme mistanke videreføres med samme tyngde uden nyt, aktuelt og konkret administrativt grundlag, uden klar markering af bevisstatus og uden reel mulighed for, at borgeren kan få mistanken korrigeret eller afkræftet i det sociale system.

3.11.3 Eksempel 3: Fejlfokuserede opdrag til psykologvurderinger

I et opdrag til en psykologbeskrivelse formulerede kommunen undersøgelsens formål som at sandsynliggøre, at forældrene varigt vil være ude af stand til at varetage omsorgen for barnet. Den formulering bærer præg af en forudbestemt hensigtserklæring og fokuserer på forældrenes mangler, hvilket begrænser en helhedsorienteret vurdering og risikerer at blive en selvopfyldende profeti. En mere ressourceorienteret formulering – som at undersøge, om barnets sundhed og udvikling kan sikres i hjemmet ved mindre indgribende midler og støtte – ville have anerkendt forældrenes udviklingsmuligheder og ikke på forhånd defineret udfaldet.

Relevans for institutionel gaslighting: Eksemplet viser, hvordan selve undersøgelsesrammen kan styre den faglige vurdering mod et bestemt resultat. Når opdraget formuleres som fejlfinding frem for helhedsorienteret vurdering, risikerer myndigheden at producere en selvbekræftende fortælling, hvor forældrenes ressourcer, udviklingsmuligheder og alternative støttebehov usynliggøres.

Den forvaltningsretlige kerne er risikoen for usaglig eller forudindtaget sagsoplysning. Den gaslightingmæssige mekanisme er, at undersøgelsen designes, så den bekræfter myndighedens eksisterende narrativ frem for at efterprøve det. Den mulige skadevirkning er, at borgerens ressourcer og udviklingsmuligheder usynliggøres, mens mangler forstørres.

Dokumentationskrav i konkret sag: Det bør dokumenteres, hvordan opdraget til den sagkyndige er formuleret, hvilke akter den sagkyndige har modtaget, om opdraget efterspørger både belastninger, ressourcer, støttebehov og udviklingsmuligheder, og om alternative mindre indgribende løsninger er undersøgt. Hvis opdraget primært leder efter mangler eller varig utilstrækkelighed, bør det markeres som et muligt korrektionspunkt i sagsoplysningen. [18], [38]

3.11.4 Eksempel 4: Manglende vejledning om samtykke til frivillig anbringelse

Ved frivillig anbringelse undlades ofte at vejlede om, at et senere ønske om hjemgivelse udløser en hjemgivelsesperiode på op til seks måneder. Forældre giver derfor samtykke i den tro, at barnet kan komme hurtigere hjem end ved tvangsanbringelse, selv om realiteten er en længerevarende anbringelse. Når samtykket tilbagekaldes, forringes samværet typisk med henvisning til yderligere undersøgelser og barnets behov for stabilitet. Den manglende vejledning underminerer tilliden til myndigheden.

Relevans for institutionel gaslighting: Eksemplet viser, hvordan borgeren kan bringes til at handle ud fra en utilstrækkelig eller forkert forståelse af retsvirkningerne. Hvis borgerens senere reaktion på de uforudsete konsekvenser derefter bruges som tegn på manglende samarbejde, ustabilitet eller manglende børneperspektiv, forskydes fokus fra myndighedens vejledningssvigt til borgerens reaktion.

Den forvaltningsretlige kerne er manglende eller utilstrækkelig vejledning om samtykkets retsvirkninger. Den gaslightingmæssige mekanisme er, at myndighedens vejledningssvigt efterfølgende forskydes til borgerens manglende samarbejde eller manglende forståelse. Den mulige skadevirkning er tab af tillid, oplevelse af manipulation og en stærk følelse af at være blevet ledt ind i en beslutning på et forkert grundlag.

Dokumentationskrav i konkret sag: Det bør dokumenteres, hvilken vejledning borgeren fik før samtykke til frivillig anbringelse, om retsvirkningerne ved senere hjemgivelsesønske blev forklaret, om eventuelle samværsændringer efter tilbagekaldelse af samtykke var konkret begrundet, og om borgerens reaktion blev beskrevet som samarbejdsvanskelighed uden samtidig vurdering af vejledningssvigtet. [17], [18]

3.11.5 Eksempel 5: Vage og subjektive målsætninger i forældrehandleplaner

Handleplaner for forældre indeholder ofte vage, kvalitative målsætninger som at blive mere tålmodig, styrke mentaliseringsevnen eller reducere konflikter med forvaltningen. Målene kan ikke opfyldes uafhængigt af andres subjektive vurderinger og mangler kvalificerbare målepunkter. Samtidig opstiller forvaltningen idealtypiske handlemønstre, der ville diskvalificere de fleste forældre, og almindelige afvigelser som et vredesudbrud tolkes som generelle problemer. Når krav ikke kan indfries eller dokumenteres objektivt, bliver handleplanen et redskab til at fastholde forældrene i rollen som utilstrækkelige.

Relevans for institutionel gaslighting: Eksemplet viser, hvordan borgeren kan pålægges krav, der ikke kan indfries eller dokumenteres ud fra objektive kriterier. Når opfyldelsen afhænger af myndighedens eller modpartens subjektive vurdering, kan borgeren fastholdes i en tilstand, hvor ethvert forsøg på at opfylde kravene kan underkendes og bruges til at bekræfte det negative narrativ.

Den forvaltningsretlige kerne er manglende objektiviserbarhed og manglende mulighed for at dokumentere opfyldelse af kravene. Den gaslightingmæssige mekanisme er, at uklare og subjektive mål gør myndighedens vurdering selvbekræftende. Den mulige skadevirkning er, at borgeren fastholdes i en permanent utilstrækkelighedsposition, hvor selv forbedring kan underkendes.

Dokumentationskrav i konkret sag: Det bør dokumenteres, om handleplanens mål er konkrete, målbare, realistiske og tidsmæssigt afgrænsede, og om forælderen faktisk har fået støtte til at opfylde dem. Der bør desuden undersøges, hvem der vurderer opfyldelsen, hvilke objektive kriterier der anvendes, og om manglende opfyldelse reelt skyldes uklare mål, subjektive vurderinger eller manglende støtteforanstaltninger. [17], [18]

3.11.6 Eksempel 6: Kortvarige og kunstige samværsobservationer

Vurderinger af forældreevne baseres ofte på kortvarige og kunstige samværsobservationer, der foretages under pædagogiske "best-practice"-standarder uden hensyn til, at samspillet præges af krise, overvågning og lang tid mellem samvær. Reaktionen, der kan være naturlige følger af situationen – som ønsket om at bevare den gode stemning eller undgå konflikt – omfortolkes til manglende grænsesætning eller personlige egenskaber. Den sammenhæng, der skaber reaktionerne, forsvinder, og forælderen beskrives som problematisk.

Relevans for institutionel gaslighting: Eksemplet viser, hvordan reaktioner, der kan være naturlige følger af krise, adskillelse, overvågning og lang tid mellem samvær, kan omfortolkes til generelle personlige mangler. Når kontekstbestemte reaktioner beskrives som stabile egenskaber ved forælderen, flyttes fokus fra systemets indgribende ramme til borgerens personlighed.

Den forvaltningsretlige kerne er, at kontekstbestemte observationer ikke uden videre kan generaliseres til stabile egenskaber uden proportional, aktuel og konkret vurdering. Den gaslightingmæssige mekanisme er, at reaktioner skabt af systemets ramme omfortolkes til personlig utilstrækkelighed. Den mulige skadevirkning er, at borgeren oplever sig fanget i en prøvesituation, hvor selve den kunstige ramme fremkalder de reaktioner, der derefter bruges imod borgeren.

Dokumentationskrav i konkret sag: Det bør dokumenteres, hvor mange samvær der er observeret, hvor længe de varede, hvem der observerede, hvilke metodiske forbehold der blev taget, og hvordan krise, overvågning, lang adskillelse, barnets loyalitetskonflikt og kunstige rammer blev inddraget. Det bør også undersøges, om observationerne er brugt som kontekstbestemte øjebliksbilleder eller som generelle konklusioner om forældreevne. [17], [18]

3.12 Fra praksismønstre til retlig vurdering

De beskrevne praksismønstre er ikke alene problematiske, fordi de kan opleves krænkende. De er retligt problematiske, fordi de rammer de processuelle garantier, der skal forhindre, at staten træffer indgribende afgørelser på et forkert eller ensidigt grundlag. Institutionel gaslighting bliver derfor juridisk relevant dér, hvor myndighedens dokumenthåndtering, sagsoplysning, partshøring, aktindsigt, begrundelse og klagebehandling samlet svækker borgerens adgang til at korrigere de faktiske oplysninger, som staten anvender mod borgeren.

For at praksiseksemplerne kan anvendes i konkrete juridiske sager, bør dokumentationen opdeles efter bevisfunktion: beslutningsgrundlag, faktisk oplysning, vurdering, faglig erklæring, partens indsigelse, myndighedens stillingtagen til indsigelsen og efterfølgende recirkulering i nye afgørelser eller notater. Denne opdeling gør det muligt at vise, om der reelt er tale om fejl, uenighed, skøn, mangelfuld sagsoplysning eller narrativ fastlåsning med korrektionshæmmende effekt.

Praksiseksemplerne fungerer som et metodisk analyseværktøj. De viser, hvilke dokumenter og oplysninger der er relevante at undersøge, hvilke led i myndighedens begrundelse der bør efterprøves, og hvordan det kan vurderes, om en oplysning er blevet gentaget, forstærket eller

anvendt som faktum uden tilstrækkelig dokumentation. Formålet er at kunne beskrive en mulig realitetsforvrængende virkning på en nøgtern og bevismæssigt forsvarlig måde, hvor konklusionen følger af det dokumenterede sagsforløb. [14], [17]-[20]

3.13 Den juridiske vurdering

3.13.1 Dansk ret

Den danske retlige analyse bør udtrykkeligt forankres i de processuelle garantier, der skal beskytte borgeren mod urigtige eller ensidige myndighedsfortællinger. Det omfatter navnlig officialprincippet, retssikkerhedslovens §§ 1, 3 og 10, forvaltningslovens §§ 9 b, 19, 21, 22-25, offentlighedslovens §§ 13, 15 og 36 samt databeskyttelsesforordningens artikel 5, stk. 1, litra d, og artikel 16. Disse bestemmelser har forskellig funktion, men de peger i samme retning: myndigheden skal oplyse sagen korrekt, give parten adgang til at kende og korrigere belastende oplysninger, begrunde afgørelsen og sikre, at urigtige personoplysninger berigtiges. [15], [17]-[20]

Hvis de beskrevne garantibrud foreligger samlet i en konkret sag, kan praksissen efter omstændighederne være retligt problematisk på flere niveauer samtidig. Retssikkerhedslovens formål er at sikre borgernes rettigheder og indflydelse, og kommunen skal behandle ansøgninger og spørgsmål om hjælp i forhold til alle relevante muligheder efter den sociale lovgivning. Dertil kommer, at myndigheden selv har ansvaret for, at sagen er oplyst i tilstrækkeligt omfang, før den træffer afgørelse. Officialprincippet er et grundlæggende princip i forvaltningsretten: en myndighed må ikke træffe afgørelse på et utilstrækkeligt materiale. Hvis en kommune fastholder et ensidigt eller direkte forkert sagsnarrativ uden aktivt at undersøge og kvalificere de faktiske forhold, er det derfor ikke blot et kommunikationsproblem, men et brud på selve undersøgelsespligten. [17]

Forvaltningsloven kan gøre de retlige problemer endnu tydeligere, når garantibruddene er konkret dokumenteret. Efter § 19 må der ikke træffes afgørelse, før parten er gjort bekendt med væsentlige ugunstige oplysninger om sagens faktiske grundlag eller eksterne faglige vurderinger og har fået lejlighed til at udtale sig. Efter § 9 b skal afgørelsen udsættes, hvis en part under sagens behandling anmoder om aktindsigt, som skal imødekommes. Efter § 21 kan parten forlange, at sagens afgørelse udsættes, indtil parten har afgivet en udtalelse. Kravene om begrundelse og klagevejledning supplerer disse garantier. Hvis kommunen producerer eller anvender belastende dokumenter uden reel kontradiktion og uden fuld adgang til materialet, krænkes flere garantiforskrifter på én gang. [18]

Også aktindsigts- og databeskyttelsesreglerne rammes. Offentlighedsloven kræver hurtig behandling og giver en særskilt klageadgang ved lang sagsbehandlingstid. Databeskyttelsesretten kræver, at urigtige personoplysninger rettes, og at ufuldstændige oplysninger kan suppleres. Når urigtige eller stærkt bestridte oplysninger bliver liggende som operative sagsfakta, og når korrigerende materiale først kommer frem efter afgørelsen, er der derfor ikke kun tale om en forvaltningsretlig fejl, men også om et databeskyttelsesretligt problem. [15], [19], [20]

Ometikettering ændrer ikke dette. En tilkendegivelses retlige karakter afhænger af, om den fastsætter, hvad der er eller skal være gældende ret i et konkret tilfælde. Hvis myndigheden betegner en afgørelse som noget andet og dermed undlader klagevejledning, fyldestgørende begrundelse eller partsrettigheder, er det fortsat retligt problematisk. Det er særligt skærpende, hvis den efterfølgende prøvelse også bygger på denne omkvalificering.

3.13.2 Menneskeret og international ret

I den internationale analyse bør der sondres skarpt mellem Torturkonventionens artikel 1 og artikel 16. Artikel 1 vedrører egentlig tortur og forudsætter blandt andet alvorlig smerte eller lidelse, et relevant formål og offentlig myndighedsinvolvering. Artikel 16 vedrører anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf og er den mest nærliggende ramme for de alvorlige kommunale forløb, hvor der påstås langvarig statskabt psykisk nedbrydning, ydmygelse, hjælpeløshed og ødelæggelse af effektiv korrektionsadgang. Hvidbogens hovedargument bør derfor primært placeres under EMRK artikel 3 og Torturkonventionens artikel 16, mens egentlig tortur efter artikel 1 bør forbeholdes ekstraordinære tilfælde med særlig intensitet, formål og dokumenteret psykisk eller fysisk lidelse.

Under menneskeretten rammer praksissen mindst tre kernegarantier. For det første beskytter artikel 6 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention retten til en fair og offentlig behandling inden rimelig tid ved afgørelse af civile rettigheder og pligter. For det andet beskytter artikel 8 privatliv, familieliv og persondatarelaterede interesser; Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har i sin praksis og vejledninger fremhævet, at administrative procedurer og lagring af personoplysninger kan være omfattet af artikel 8. For det tredje kræver artikel 13 et effektivt nationalt retsmiddel. Når en kommune lagrer og viderefører bestridte oplysninger, træffer velfærdsafgørelser på dette grundlag, og borgeren først får effektiv indsigt eller afprøvning sent eller slet ikke, er alle tre bestemmelser relevante. [21]-[23]

På unionsrettens område er analysen todelt. Artikel 41 i EU-chartret udtrykker princippet om god administration og omfatter retten til at blive hørt og retten til aktindsigt i egen sag, men bestemmelsen er direkte adresseret til Unionens institutioner. Hvor kommunale sager gennemfører eller berører unionsrettigheder – især databeskyttelsesrettigheder – er artikel 47 om effektive retsmidler og artikel 8 om databeskyttelse operative. Databeskyttelsesforordningens regler om rigtighed og berigtigelse kræver, at urigtige eller ufuldstændige oplysninger rettes eller suppleres uden unødigt forsinkelse. [19], [20], [24]

Den bredere internationale ramme er også klar. ICCPR artikel 14 beskytter fair hearing i tvister om rettigheder og pligter. Handicapkonventionens artikel 13 kræver effektiv adgang til retfærdighed også på undersøgelses- og forberedelsesstadierne, mens artikel 15 og 17 beskytter mod grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling og mod krænkelser af fysisk og mental integritet. Torturkonventionen artikel 12 kræver en hurtig og upartisk undersøgelse ved rimelig grund til at tro, at tortur har fundet sted; artikel 13 kræver adgang til klage og upartisk prøvelse; artikel 14 kræver

oprejsning; og artikel 16 forpligter staten til at forebygge anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling. Ikke enhver ulovlig kommunal sag når denne tærskel. Men hvor der foreligger langvarig, systemisk, statskabt psykisk nedbrydning, massiv magtasymmetri, ydmygelse, hjælpeløshed og konsekvent destruktion af den rantes troværdighed, opstår et seriøst menneskeretligt argument for, at artikel 16 og artikel 3 kan være engageret, og at staten derfor skylder en uafhængig, hurtig og beskyttet undersøgelse. [25]-[27]

3.13.3 Det menneskeretlige tærskelspørgsmål

Det menneskeretlige tærskelspørgsmål er centralt. Hvidbogen hævder ikke, at enhver ulovlig kommunal afgørelse, enhver mangelfuld partshøring eller enhver forsinket aktindsigt i sig selv udgør nedværdigende behandling. Spørgsmålet opstår først, hvor der foreligger en samlet belastning af betydelig alvor: lang varighed, massiv magtasymmetri, gentagen afvisning af korrektion, alvorlige indgreb i familieliv, helbred, forsørgelse eller social identitet, dokumenterbare psykiske skadevirkninger og fravær af effektive nationale retsmidler. Det er i denne kumulative vurdering, at EMRK artikel 3 og Torturkonventionens artikel 16 kan blive relevante.

Tærskelvurderingen bør foretages kumulativt og dokumentationsbaseret. Momenterne bør være varighed, intensitet, myndighedens viden eller burde-viden, graden af afhængighed, indgrebets betydning for familieliv, helbred, forsørgelse eller identitet, tilstedeværelsen af psykiske skadevirkninger, adgang til effektive retsmidler og om staten har reageret hurtigt, uafhængigt og beskyttende på troværdige klager.

3.14 Fra realitetsforvrængning til klinisk belastning

Den psykiske skade ved institutionel gaslighting opstår ikke alene ved, at borgeren møder modstand. Den opstår ved, at borgeren over tid fratages normal adgang til virkelighedskorrektion. Når dokumentation ikke får betydning, når indsigelser omfortolkes til konfliktskabende adfærd, når aktindsigt kommer for sent, og når klageinstanser viderefører myndighedens narrativ uden selvstændig realitetsprøvelse, kan borgeren bringes i en vedvarende belastningstilstand. ICD-11-analysen skal derfor læses som en analyse af mulige følger af langvarig, magtasymmetrisk og institutionelt fastholdt stress — ikke som en påstand om, at enhver ulovlig sagsbehandling medfører psykisk lidelse.

3.15 ICD-11-konsekvensanalyse: psykiske, sociale og fysiske følger

3.15.1 Metodisk afgrænsning

ICD-11 skal anvendes klinisk af kvalificerede fagpersoner og kræver altid konkret vurdering af symptomer, varighed, funktionsnedsættelse, differentialdiagnostik og alternative forklaringer. Institutionel gaslighting er derfor ikke en selvstændig ICD-11-diagnose. Hvidbogens formål er at vise, hvilke ICD-11-kategorier der fagligt kan blive relevante som mulige følger af langvarig, magtasymmetrisk eller differentialdiagnoser, når et menneske over længere tid udsættes for magtasymmetrisk, systemisk realitetsforvrængning fra institutioner, som personen er afhængig af. WHO's CDDR fra 2024

præciserer, at ICD-11's kliniske beskrivelser skal støtte præcis og pålidelig identifikation af psykiske, adfærdsmæssige og neurodevelopmentale lidelser i kliniske sammenhænge. [7], [8]

Kernen i vurderingen er ikke, om myndighedens adfærd "føles krænkende", men om den samlede belastning vurderes i relation til og beskrives som muligt relateret til klinisk betydnende symptomer og funktionsnedsættelse. Dokumentationen bør derfor omfatte tidslinje, afgørelser, aktindsigtsforløb, partshøringsmangler, journalnotater, lægelige oplysninger, psykologiske beskrivelser, ændringer i arbejdsevne, søvn, relationer, økonomi, social deltagelse og eventuelle krisereaktioner. Symptomudvikling er dog normalt multifaktoriel, og institutionelle belastninger kan fungere som medvirkende, udløsende eller vedligeholdende stressorer i samspil med præmorbid belastning, tidligere traumer, genetisk/biologisk sårbarhed, personlighedstræk, coping, resiliens og social kontekst.

3.15.2 Stressrelaterede lidelser efter ICD-11

De mest direkte relevante ICD-11-kategorier findes under "disorders specifically associated with stress". WHO beskriver denne gruppe som lidelser, der er direkte relateret til eksponering for en stressende eller traumatisk hændelse, en serie af sådanne hændelser eller andre belastende erfaringer. En identificerbar stressor er nødvendig, men ikke tilstrækkelig; der skal også være et karakteristisk symptom- og funktionsmønster. [9]

- QE84 Akut stressreaktion: ICD-11 placerer akut stressreaktion blandt faktorer, der påvirker helbredstilstand eller kontakt med sundhedsvæsenet, og ikke som en mental lidelse. Den kan være relevant i den første fase efter en belastende myndighedshændelse, eksempelvis akut chok efter en afgørelse, pludselig fjernelse af støtte, trussel om indgreb eller afsløring af skjulte belastende notater. [9]
- 6B43 Tilpasningsreaktion: relevant når den ramte udvikler vedvarende optagethed af stressoren eller dens konsekvenser, rumination, bekymring, søvnforstyrrelser, demoraliseringsfølelse og funktionsnedsættelse efter myndighedsforløbet. ICD-11 fremhæver, at stressoren kan være af enhver sværhedsgrad og ikke nødvendigvis ekstremt truende eller rædselsvækkende. Dette gør tilpasningsreaktion til en central kategori i sager, hvor belastningen er langvarig administrativ uvished, økonomisk usikkerhed, social ydmygelse eller gentagne procedurebrud. [10]
- 6B40 PTSD: relevant når den ramte har været udsat for en ekstremt truende eller rædselsvækkende hændelse eller serie af hændelser og udvikler genoplevelse i nutid, undgåelse og vedvarende oplevelse af aktuel trussel. I institutionelle sager kan vurderingen især blive relevant ved indgreb i familieliv, tvangslignende situationer, tab af bolig eller forsørgelse, eller andre hændelser med oplevet eksistentiel trussel. [9], [10]
- 6B41 Komplex PTSD: relevant ved langvarige eller gentagne belastninger, hvor flugt opleves vanskelig eller umulig, og hvor PTSD-symptomer ledsages af alvorlige problemer med affektregulering, vedvarende negativt selvbillede og vedvarende vanskeligheder i relationer.

Institutionel gaslighting kan påvirke disse domæner ved at bidrage til kronisk alarmberedskab, undergrave tilliden til egen dømmekraft og hos nogle personer gøre det vanskeligere at stole på familie, netværk, professionelle og offentlige systemer. Udviklingen af kompleks PTSD kræver, at kriterierne for PTSD fortsat er opfyldt, og at belastningen er både langvarig og alvorlig; ikke alle personer i institutionelle forløb udvikler denne tilstand. [9], [10]

- 6B42 Forlænget sorgforstyrrelse: relevant, hvis myndighedsforløbet er forbundet med et dødsfald og den efterfølgende sorgreaktion opfylder ICD-11-kriterierne. Ved andre former for tab – eksempelvis tab af daglig kontakt med et barn, tab af hjem, arbejdsliv, helbred, identitet eller social rolle – bør analysen som udgangspunkt anvende betegnelser som sorglignende belastning, tilpasningsreaktion, depressiv reaktion eller kompleks traumatisering hos enkelte personer. [11]

Ved tab af daglig kontakt med et barn, tab af hjem, arbejdsliv, helbred eller social identitet bør hvidbogen som hovedregel anvende betegnelser som sorglignende belastning, tilpasningsreaktion, depressiv reaktion eller kompleks traumatisering, medmindre der foreligger dødsfald og de specifikke ICD-11-kriterier for forlænget sorgforstyrrelse er opfyldt.

- 6B4Y/6B4Z Anden specificeret eller uspecificeret stressrelateret lidelse: relevant som restkategori, hvis symptombilledet tydeligt er stressrelateret, giver betydelig belastning eller funktionsnedsættelse, men ikke fuldt opfylder kravene til de øvrige stressrelaterede lidelser. [9]

3.15.3 Angst-, frygt- og tvangsnære følger

- 6B00 Generalized anxiety disorder: kan være relevant ved vedvarende, generaliseret bekymring, katastrofetænkning, kropslig anspændthed, koncentrationsbesvær og søvnproblemer, især når myndighedsforløbet har lært den ramte, at nye breve, møder eller afgørelser kan ændre livsvilkår uden forudsigelighed. [7], [10]

- 6B01 Panic disorder og MB23.H “with panic attacks”: panikanfald kan opstå som reaktion på breve, telefonopkald, mødeindkaldelser, digitale postmeddelelser eller genaktivering af tidligere sagsoplevelser. ICD-11 anvender også en panikanfaldsspecifikator ved andre lidelser, når panikanfaldene optræder i konteksten af dem. [10]

- 6B02 Agoraphobia, 6B03 Specific phobia og 6B04 Social anxiety disorder: kan være relevante, hvis den ramte begynder at undgå bestemte steder, møder, offentlige kontorer, digitale platforme, professionelle relationer eller sociale situationer, fordi de forbindes med ydmygelse, tab af kontrol eller risiko for mistolkning.

- 6B20 Obsessive-compulsive disorder eller obsessive-compulsive related symptoms: kan differentialdiagnostisk være relevant, hvis den ramte udvikler tvangspræget kontrol af dokumenter, gentagen gennemlæsning af akter eller ritualiseret sikring af beviser. I institutionelle sager skal man dog skelne mellem patologisk tvang og rationel dokumentationsadfærd i et system, hvor tidligere dokumentation faktisk er blevet ignoreret.

3.15.4 Depressive og selvskadende følger

- 6A70 Single episode depressive disorder og 6A71 Recurrent depressive disorder: kan være relevante ved vedvarende nedtrykthed, tab af interesse, håbløshed, skyld, værdiløshed, udmattelse, søvn- og appetitændringer, koncentrationsbesvær og selvmordstanker. Institutionelle belastninger kan bidrage til depressive symptomer hos nogle personer, især når oplevelser af hjælpeløshed, social isolation, økonomisk pres og gentagen afvisning af korrektion virker sammen med andre risikofaktorer. [7]
- Selvmordsrisiko og selvskade er ikke kun symptomer, men kliniske alarmsignaler. Hvis en person beskriver at være psykisk nedbrudt af et myndighedsforløb, bør myndigheden eller klageinstansen ikke bruge dette som diskvalificering af troværdighed. Det bør udløse en beskyttende, traumeinformeret og akut risikovurdering.
- Demoralisering, håbløshed og lært hjælpeløshed kan i praksis være centrale skadeudtryk, selv når de ikke i sig selv udgør en særskilt ICD-11-diagnose. De er retligt relevante, fordi de kan dokumentere funktionsnedsættelse og skadevirkning.

3.15.5 Dissociative og kropslige følger

- 6B61 Dissociative amnesia: kan være relevant, hvis traumatiske eller ekstremt stressende forløb ledsages af betydelige huller i autobiografisk hukommelse, som ikke kan forklares ved almindelig glemsomhed, substanspåvirkning eller neurologisk sygdom. ICD-11 beskriver sammenhæng med stress, konflikter og traumatisering. [11]
- 6B66 Depersonalization-derealization disorder: kan være relevant, når den ramte oplever sig løsrevet fra sig selv, sin krop, sine følelser eller omgivelserne, eller oplever verden som uvirkelig. Hos nogle personer kan depersonalisation-/derealisation opleves som en stressreaktion, når egne oplevelser og institutionelle beskrivelser opleves som uforenelige. [11]
- 6B60 Dissociative neurological symptom disorder: kan differentialdiagnostisk være relevant ved neurologilignende symptomer som lammelse, rystelser, gangforstyrrelse, non-epileptiske anfald, syns- eller taleproblemer, der ikke er forenelige med kendt neurologisk sygdom og optræder i sammenhæng med belastning. Det kræver altid grundig somatisk og neurologisk udredning. [11]
- 6C20 Bodily distress disorder: kan være relevant, når langvarig stress manifesterer sig som smerter, træthed, mavegener, vejrtræknings symptomer, hovedpine eller vedvarende bekymring om kropslige symptomer med betydelig funktionsnedsættelse. ICD-11 beskriver, at bodily distress disorder ofte sameksisterer med depressive og angstrelaterede lidelser. [11]

3.15.6 Søvn, substansbrug, spisning, funktionsevne og sociale konsekvenser

- Søvn-vågenhedsforstyrrelser kan være en central følger, selv når de ikke er hoveddiagnosen. Søvnproblemer øger risikoen for irritabilitet, koncentrationssvigt, smertefølsomhed, følelsesreguleringsproblemer og fejl i egen sagsvaretagelse.

- Lidelser som følge af substansbrug eller afhængighedsadfærd kan blive relevante, hvis personen bruger alkohol, cannabis, beroligende midler, stimulanser, gambling eller andre strategier til at dulme alarmeredskab, søvnløshed eller skam. Det ændrer ikke ved, at den oprindelige belastning fortsat skal undersøges; substansbrug må ikke automatisk bruges til at afvise den ramtes troværdighed.
- Feeding or eating disorders og ændret spiseadfærd kan opstå som reguleringsstrategi ved ekstrem stress. I myndighedssager kan vægttab, overspisning, kvalme, appetitløshed eller kontrolpræget spisning være klinisk relevante funktionsmarkører.
- Social tilbagetrækning, tab af arbejdsevne, tab af tillid til sundhedsvæsen og myndigheder, konflikter i familie og netværk samt undgåelse af hjælp er ikke sekundære detaljer. De er centrale indikatorer på, om belastningen har udviklet sig til betydelig funktionsnedsættelse.
- Somatiske stressfølger bør dokumenteres. WHO beskriver, at kronisk stress kan hænge sammen med koncentrationsbesvær, hovedpine, kropssmerter, maveproblemer og søvnforstyrrelser. Forskningen om allostatisk belastning beskriver, hvordan vedvarende stress skaber akkumuleret slid på hjerne og krop. [28], [29]

3.16 Særlige skadesmekanismer ved institutionel gaslighting

Institutionel gaslighting adskiller sig fra almindelig stress ved at kunne underminere den ramtes adgang til social virkelighedsbekræftelse. Skaden kan derfor omfatte oplevelsen af ikke at få anerkendt, hvad der faktisk er sket. Hos nogle personer kan denne mekanisme forstærke traumesymptomer, fordi man mister beskyttende faktorer som retfærdig behandling, troværdig dokumentation, social støtte, mulighed for korrektion og forudsigelighed.

Forskning i institutional betrayal – der ofte er survey-baseret og retrospektiv – indikerer, at skade fra en institution, som den ramte er afhængig af, kan forværre traumebelastningen. Når institutioner, der skulle beskytte, hjælpe eller undersøge, i stedet benægter, forsinker, fordrejer eller viderefører et belastende narrativ, kan skaden i alvorlige tilfælde blive mere omfattende end den oprindelige hændelse alene. [5], [6]

Derfor bør psykiske konsekvenser ikke vurderes isoleret fra sagsakterne. En klinisk vurdering bør sammenholde symptomudviklingen med konkrete myndighedshændelser: afgørelser, aktindsigtsforsinkelser, afviste rettelse, nye belastende notater, klageafgørelser, tilsynsafslutninger, økonomiske sanktioner, samværs- eller familielivsindgreb, tab af ydelser og andre objektivt dokumenterbare belastningspunkter.

3.17 Genopretning af retssikkerheden

Den retssikkerhedsmæssigt mest egnede reaktion er en uafhængig undersøgelse med menneskeretlig tyngde. Hvis der foreligger troværdige påstande om langvarig, statskabt psykisk nedbrydning, realitetsforvrængning, represalier mod borgere, der søger korrektion, og systematisk videreførelse af urigtige oplysninger, bør undersøgelsen designes, så den opfylder standarderne i

Torturkonventionens artikel 12-14 og 16. Den bør være hurtig, upartisk og institutionelt uafhængig af kommuner, ressortministerier og Ankestyrelsen, beskytte klagere og vidner mod repressalier, have adgang til fulde sagsakter, metadata, versionshistorik og logspor, arbejde traumeinformeret og være metodisk forankret i principperne bag Istanbulprotokollen. Den bør desuden kunne anbefale individuel oprejsning, systemisk reform, videresendelse til andre kontrolorganer og eventuel erstatning eller genoptagelse af sager, hvor dokumentforvrængning eller alvorlige procedurebrud kan påvises. [25], [30]

Et reformprogram bør mindst omfatte følgende systemændringer:

Reformforslagene nedenfor skal forstås som direkte modforanstaltninger mod de mekanismer, der gør institutionel gaslighting mulig. Hver reform retter sig mod et bestemt led i kæden: skjult eller forsinket dokumentation, manglende kontradiktion, recirkulering af bestridte oplysninger, svag klageprøvelse, manglende databerigtigelse og patologisering af borgerens reaktion.

- Automatisk processtop ved uafsluttet partsaktindsigt eller uafsluttet partshøring. Hvis væsentligt belastende materiale ikke er fuldt udleveret og har haft rimelig frist til kontradiktion, må afgørelse ikke træffes.
- Obligatorisk kontradiktionsspor i akten. Hver bestridt faktisk påstand skal markeres som bestridt, og borgerens svar skal vises sideordnet med myndighedens påstand i alle efterfølgende sagsled.
- Sandhedspligt med verificeringskrav. Kommunale udsagn, der tillægges vægt i klage- eller tilsynsforløb, må ikke stå alene, hvis de bestrides og kan dokumentprøves.
- Uforanderlige journal- og dokumentspor. Endelige dokumenter skal have låste datoer, versionshistorik og revisionsspor, så ændringer kan spores, og efterdatering eller teknisk forskydning af dokumentstatus forhindres.
- Reelle sanktioner for forsinket aktindsigt og gentagne garantibrud. Ikke kun kritik, men procesmæssige konsekvenser: suspenderede klagefrister, pligt til genoptagelse ved væsentlige forsinkelser, tilsynsmæssige reaktioner og ledelsesansvar ved gentagen ulovlig praksis.
- Uafhængig realitetsprøvelse i klagesystemet. Klageinstansen skal eksplicit tage stilling til, hvilke faktiske oplysninger den anser for bevist, hvilke påstande der er bestridt, og hvilken dokumentation den bygger på.
- Ret til kvalificeret bistand. Borgere i komplekse sociale sager bør have adgang til gratis eller stærkt subsidieret bisidder- eller advokatbistand, især hvor helbredsoplysninger, tvivlsomme risikovurderinger eller store forsørgelsesindgreb er på spil.

- Databeskyttelsesretlig genopretning. Når urigtige oplysninger er brugt eller videregivet, skal rettelse eller supplerende erklæring indføres tæt ved den oprindelige oplysning, og relevante modtagere skal underrettes.
- Traumeinformeret klagebehandling. Myndigheder må ikke bruge den ramtes stressreaktion som bevis på utroværdighed uden at undersøge, om reaktionen kan være en følge af myndighedsforløbet.
- ICD-11-baseret skadeafdækning i alvorlige sager. Ved dokumenteret langvarig realitetsforvrængning bør der systematisk undersøges for stressrelaterede, depressive, angstrelaterede, dissociative og kropslige følgevirkninger, men uden at patologisere legitim modstand mod ulovlig sagsbehandling.

Målet er ikke alene et mere imødekomende system, men et system hvor retten til korrekt sagsoplysning, reel kontradiktion og effektiv korrektion kan håndhæves. Forskningen om institutionelt svigt peger på, at modsvaret ikke er kosmetisk tillidsprog, men det der i forskningen om institutional betrayal og institutional courage, særligt hos Jennifer J. Freyd og kolleger (Smidt, Adams-Clark & Freyd, 2023; Smith & Freyd, 2014), betegnes som institutional courage: gennemsigtighed, dokumenterbar ansvarlighed, mulighed for kritik uden represalier og konkret vilje til at rette op, når institutionen selv har produceret skaden. [31]

3.18 Samlet konklusion

1. Institutionel gaslighting bør ikke forstås som en almindelig forvaltningsfejl, men som en kumulativ mekanisme, hvor procesfejl kan få narrativ og psykisk skadevirkning.
2. Begrebet er juridisk relevant, når borgerens adgang til indsigt, kontradiktion, databerigtigelse og effektiv prøvelse svækkes samtidig med, at et ensidigt sagsnarrativ recirkuleres.
3. Dansk ret giver allerede centrale værn mod mekanismen gennem officialprincippet, partshøring, aktindsigt, begrundelsespligt, journaliseringspligt, vejledningspligt og datarigtighed.
4. EMRK artikel 6, 8 og 13 er relevante, når procedurefejl påvirker civile rettigheder, familieliv, privatliv, persondata eller adgang til effektive retsmidler.
5. EMRK artikel 3 og Torturkonventionens artikel 16 bør kun bringes i anvendelse ved alvorlige, langvarige, magtasymmetriske og psykisk nedbrydende forløb, hvor staten ikke sikrer effektiv beskyttelse eller undersøgelse.
6. Den kliniske analyse skal anvendes som skade- og følgevirkningsanalyse, ikke som automatisk diagnosticering af berørte borgere.
7. Praksiseksemplerne bør forstås som kvalitative indikatorer på mekanismer og altid sammenholdes med fulde sagsakter, metadata og konkret dokumentation.
8. Reformforslagene bør målrettes de præcise led i kæden: skjult dokumentation, manglende kontradiktion, recirkulering af bestridte oplysninger, svag prøvelse og manglende genopretning.

9. Hvidbogens styrke ligger i dens tværfaglige samlæsning af forvaltningsret, menneskeret, databeskyttelse, klinisk stressforståelse og institutionel adfærdsanalyse.

10. For juridisk brug bør konklusionen altid formuleres dokumentationsnært: ikke at systemet nødvendigvis har haft en bevidst plan om at skade, men at den samlede institutionelle praksis objektivt kan have produceret en realitetsforvrængende og korrektionshæmmende virkning.

Del IV – Samlet syntese, vurderingsmodel, NH-model og reformprogram

4.1 Sammenhængen mellem systemisk afmagt og institutionel gaslighting

Som fastlagt i Del I beskriver systemisk afmagt og institutionel gaslighting ikke konkurrerende begreber, men to niveauer af samme problemfelt.

Del IV anvender derfor sondringen mellem virkningstab og tab af virkelighedskorrektion som samlet syntese, ikke som en ny definition.

Systemisk afmagt kan være til stede, når borgeren ikke får svar, når sagen ikke bevæger sig, når ansvar er uklart, når processer er uforudsigelige, eller når dokumentation ikke får synlig virkning.

Institutionel gaslighting kan være til stede, når der derudover sker narrativ fastlåsning, troværdighedsunderminering, genbrug af urigtige eller bestridte oplysninger, manglende adgang til at korrigere akterne, patologisering af borgerens reaktion eller institutionel bekræftelse af en forvrænget sagsforståelse.

4.2 To-trins-test

4.2.1 Test 1: Foreligger systemisk afmagt?

- Magt- og afhængighedsforhold.
- Gentagne forsøg på virkning.
- Manglende eller rytmeløs respons.
- Ansvarsforskydning.
- Svækket korrektionsmulighed.
- Psykologisk, fysiologisk, social eller funktionel belastning.
- Manglende reparation.

4.2.2 Test 2: Foreligger institutionel gaslighting?

- Narrativ produktion.
- Recirkulation af belastende eller bestridte formuleringer.
- Troværdighedsunderminering.
- Svækket kontradiktion.
- Ukritisk myndighedsbekræftelse.
- Patologisering af reaktionen.
- Virkelighedslukning.

4.3 Bevismatrix

Bevismatrixen er hvidbogens praktiske dokumentationsredskab. Den skal anvendes til at forbinde konkrete sagsakter, hændelser, afgørelser, journalnotater, mails, mødeindkaldelser, klagesvar, aktindsigtsforløb og helbredsmæssige følgevirkninger med hvidbogens begrebshierarki.

Formålet er ikke at bevise institutionel gaslighting ud fra én enkelt fejl, én urigtig oplysning eller én kritisabel formulering. Formålet er at undersøge, om der over tid kan påvises et dokumenterbart mønster, hvor borgerens virkning svækkes, hvor sagens virkelighedsbillede forskydes, og hvor korrektionsmuligheden ikke fungerer effektivt.

Bevismatrixen skal derfor læses i forlængelse af to-trins-testen i afsnit 4.2:

Først undersøges det, om der foreligger systemisk afmagt.

Dernæst undersøges det, om forløbet også indeholder den skærpede mekanisme, der kan karakteriseres som institutionel gaslighting.

Matrixen skal ikke anvendes mekanisk. Den er et analytisk hjælpeværktøj, som skal sikre, at vurderingen bliver dokumentbaseret, proportional og fagligt efterprøvelig.

4.3.1 Første bevisniveau: Virkningstab

Det første bevisniveau angår systemisk afmagt. Her undersøges det, om borgeren gentagne gange har forsøgt at skabe kontakt, afklaring, hjælp, korrektion eller bevægelse, uden at systemet har svaret på en måde, der skabte reel virkning.

Relevante beviskilder kan være:

- henvendelser fra borgeren
- rykkere
- anmodninger om møder
- anmodninger om aktindsigt
- klager
- bekymrings skrivelser
- lægelige eller psykologiske udtalelser
- mødereferater
- kommunale journalnotater
- mails mellem myndigheder
- afgørelser uden efterfølgende implementering
- notater om manglende opfølgning

Det centrale bevisspørgsmål er:

Har borgeren over tid forsøgt at skabe virkning, uden at systemet har skabt reel afklaring, bevægelse, korrektion eller bæring?

Hvis svaret er ja, kan der foreligge et dokumenteret virkningstab. Dette er kernen i systemisk afmagt.

4.3.2 Andet bevisniveau: Svækket korrektionsmulighed

Det andet bevisniveau angår borgerens mulighed for at korrigere sagens faktiske og retlige grundlag.

Her undersøges det, om borgeren reelt har haft adgang til at se, forstå, kommentere og korrigere de oplysninger, der anvendes i sagen.

Relevante beviskilder kan være:

- aktindsigtsanmodninger
- aktindsigtsafgørelser
- forsinkede aktudleveringer
- udeladte bilag
- manglende journalisering
- manglende notater
- manglende partshøring
- partshøring efter at beslutningen reelt er truffet
- afgørelser baseret på oplysninger, borgeren ikke har set
- myndighedens afvisning af at rette urigtige oplysninger

Det centrale bevisspørgsmål er:

Har borgeren haft en reel og rettidig mulighed for at korrigere de oplysninger, vurderinger eller narrativer, der fik betydning i sagen?

Hvis svaret er nej, er korrektionsmuligheden svækket. Det kan udgøre et selvstændigt retssikkerhedsproblem og samtidig være en central indikator på institutionel realitetsforvrængning.

4.3.3 Tredje bevisniveau: Narrativ forskydning

Det tredje bevisniveau angår, om sagens faktiske virkelighed gradvist er blevet forskudt i myndighedens dokumenter.

Her undersøges det, om oprindelige oplysninger, bekymringer, hændelser eller rettighedsindsigelser senere gengives på en måde, der ændrer deres betydning.

Relevante beviskilder kan være:

- tidlige henvendelser sammenholdt med senere journalnotater
- mødereferater sammenholdt med afgørelser
- borgerens egne skriftlige indsigelser sammenholdt med myndighedens gengivelse
- faglige udtalelser sammenholdt med myndighedens konklusion
- klagesvar, hvor borgerens centrale anbringender ikke behandles
- gentagelse af uprøvede formuleringer i nye dokumenter

Det centrale bevisspørgsmål er:

Er der sket en dokumenterbar forskydning fra borgerens oprindelige oplysninger eller indsigelser til et senere myndighedsnarrativ, der fremstiller sagen på en mere belastende, ensidig eller utilstrækkeligt realitetsprøvet måde?

Hvis svaret er ja, foreligger der et muligt tegn på institutionel realitetsforvrængning.

4.3.4 Fjerde bevisniveau: Recirkulation

Det fjerde bevisniveau angår, om belastende eller bestridte oplysninger genbruges på tværs af dokumenter, afdelinger, afgørelser, klagesvar eller tilsyn uden selvstændig realitetsprøvelse.

Recirkulation er særlig alvorlig, fordi en oplysning kan få stigende autoritet, blot fordi den gentages. En uprøvet oplysning kan derved udvikle sig til administrativ sandhed.

Relevante beviskilder kan være:

- gentagne formuleringer i journalnotater
- genbrug af tidligere vurderinger uden ny begrundelse
- klagesvar, der bygger på myndighedens egne tidligere notater
- tilsynssvar baseret på kommunens redegørelse uden underliggende aktkontrol
- afgørelser, hvor tidligere bestridte oplysninger gengives som ubestridte fakta

Det centrale bevisspørgsmål er:

Er belastende, urigtige, ufuldstændige eller bestridte oplysninger blevet gentaget uden selvstændig prøvelse og uden reel behandling af borgerens indsigelser?

Hvis svaret er ja, foreligger der et muligt tegn på recirkulation af et utilstrækkeligt realitetsprøvet narrativ.

4.3.5 Femte bevisniveau: Troværdighedsunderminering

Det femte bevisniveau angår, om borgerens reaktioner, protester, dokumentation eller insisteren bliver omkodet til tegn på personlig problematik.

Her undersøges det, om borgerens forsøg på at korrigere sagen beskrives som konflikt, manglende samarbejde, rigiditet, manglende indsigt, overinvolvering, mistillid eller psykisk belastning, uden at myndigheden samtidig undersøger, om reaktionen kan være en forståelig følge af systemets egen proces.

Relevante beviskilder kan være:

- journalnotater om borgerens adfærd
- mødereferater

- interne vurderinger
- børnefaglige undersøgelser
- psykologiske eller socialfaglige beskrivelser
- afgørelser, hvor borgerens reaktion anvendes som belastende moment
- manglende vurdering af systemets egen rolle i belastningen

Det centrale bevisspørgsmål er:

Bliver borgerens reaktion på systemets manglende respons, fejl eller uigennemsigthed anvendt som bevis imod borgeren, uden at reaktionens kontekst undersøges?

Hvis svaret er ja, foreligger der et muligt tegn på troværdighedsunderminering og patologisering af reaktionen.

4.3.6 Sjette bevisniveau: Institutionel bekræftelse

Det sjette bevisniveau angår, om andre myndigheder, klageinstanser, tilsyn, ledelseslag eller fagpersoner viderefører myndighedens narrativ uden selvstændig realitetsprøvelse.

Dette niveau er centralt, fordi institutionel gaslighting ikke alene opstår i den oprindelige sagsbehandling. Den kan forstærkes, når kontrolinstanser eller overordnede ledelsesniveauer bekræfter et allerede forskudt sagsbillede.

Relevante beviskilder kan være:

- klageafgørelser
- tilsynssvar
- ledessvar
- kommunale redegørelser
- ministerielle svar
- ankesvar
- afslag på genoptagelse
- svar, der alene henviser til myndighedens egen redegørelse

Det centrale bevisspørgsmål er:

Har en senere instans bekræftet myndighedens sagsforståelse uden at realitetsprøve de konkrete indsigelser, dokumentationsbrud eller korrektionssvigt?

Hvis svaret er ja, kan der foreligge institutionel bekræftelse af et utilstrækkeligt realitetsprøvet narrativ.

4.3.7 Syvende bevisniveau: Belastnings- og skadevirkning

Det syvende bevisniveau angår de menneskelige følgevirkninger.

Her undersøges det, om forløbet har medført eller forværret psykisk, fysiologisk, social, relationel eller funktionel belastning.

Relevante beviskilder kan være:

- lægejournaler
- psykologudtalelser
- psykiatriske vurderinger
- sygemeldinger
- søvnproblemer
- stresssymptomer
- funktionsfald
- social tilbagetrækning
- forværring af eksisterende lidelser
- barnets mistrivsel
- familierelationelle konsekvenser

Det centrale bevisspørgsmål er:

Er der dokumentation for, at systemets manglende respons, manglende korrektion, uklare proces eller narrative forskydning har medført eller forværret belastning hos borgeren, barnet, familien eller den berørte fagperson?

Hvis svaret er ja, styrkes vurderingen af, at der ikke blot er tale om formelle fejl, men om et forløb med reel menneskelig skadevirkning.

4.3.8 Samlet vurdering

Bevismatrixen skal anvendes kumulativt. Det betyder, at de enkelte bevisniveauer ikke nødvendigvis hver for sig beviser institutionel gaslighting. Det afgørende er, om de samlet viser et mønster.

Et stærkt dokumentationsgrundlag foreligger navnlig, hvor følgende forhold kan påvises samtidig:

- borgeren er i et magt- og afhængighedsforhold
- borgeren har gentagne gange forsøgt at skabe virkning
- systemets respons har været mangelfuld, forsinket, fragmenteret eller uden reel konsekvens
- borgerens korrektionsmulighed har været svækket
- belastende eller bestridte oplysninger er blevet fastholdt eller recirkuleret
- borgerens reaktion er blevet anvendt som belastende moment
- klage- eller tilsynssystemer har bekræftet myndighedens narrativ uden fuld realitetsprøvelse
- forløbet har haft dokumenterbare psykiske, fysiologiske, sociale, relationelle eller funktionelle konsekvenser

Hvor disse forhold kun delvist er til stede, kan der være grundlag for at tale om systemisk afmagt eller institutionel realitetsforvrængning.

Hvor de optræder samlet, langvarigt og i et magtasymmetrisk afhængighedsforhold, kan der være grundlag for at undersøge, om forløbet udgør institutionel gaslighting.

Bevismatrixen skal derfor ikke bruges til at overkonkludere. Den skal bruges til at sikre, at alvorlige mønstre ikke reduceres til isolerede fejl, subjektiv utilfredshed eller almindelig konflikt.

4.3.9 Bevismatrix

Trin	Spørgsmål	Mulig konklusion
1	Foreligger magt- og afhængighedsforhold?	Hvis nej: brug ikke begreberne systemisk afmagt/gaslighting. Hvis ja: fortsæt.
2	Har personen gentagne gange forsøgt at skabe virkning?	Hvis ja: undersøg systemisk afmagt.
3	Har systemets respons været rytmeløs, uklar, forsinket eller uden konsekvens?	Muligt virkningstab.
4	Har personen haft reel og rettidig korrektionsmulighed?	Hvis nej: mulig institutionel realitetsforvrængning.
5	Er belastende eller bestridte oplysninger recirkuleret?	Mulig narrativ fastlåsning.
6	Er personens reaktion brugt som bevis mod personen uden feltanalyse?	Mulig troværdighedsunderminering.
7	Har klage/tilsyn bekræftet narrativet uden selvstændig realitetsprøvelse?	Mulig institutionel bekræftelse.
8	Foreligger dokumenterbar psykisk, fysiologisk, social eller funktionel belastning?	Styrket vurdering af alvorlighed.
9	Opfyldes flere led samlet, langvarigt og magtasymmetrisk?	Undersøg institutionel gaslighting.

4.4 NH-model, ledelsesansvar og helhedsredegørelse

NH-modellen er hvidbogens primære operationalisering af NMU i forvaltningsmæssig praksis. Den gør det muligt at undersøge, om systemet faktisk bærer helheden, eller om borgeren, barnet, familien eller medarbejderen bliver gjort til bærer af systemets fragmentering.

Systemisk afmagt opstår ofte mellem afdelinger, niveauer og ansvarsområder. Derfor kan den ikke altid forstås fra ét enkelt organisatorisk punkt.

NH-modellen bygger på en naturnær og juridisk helhedsforståelse, hvor koordination forstås som systemets nervesystem, vidensdeling som systemets hukommelse, kontinuitet som borgerens reguleringsgrundlag og ledelsesansvar som systemets evne til at bære helheden.

Når systemet er komplekst, må ansvaret for helheden ikke overlades til borgeren.

4.4A NH-modellen som rytmisk forvaltningsmodel

NH-modellen bør i denne hvidbog forstås som en rytmisk forvaltningsmodel. Den omsætter NMU's begreber til organisatorisk ansvar: koordination som systemets nervesystem, vidensdeling som systemets hukommelse, kontinuitet som borgerens reguleringsgrundlag og ledelsesansvar som systemets evne til at bære helheden.

På medarbejderniveau handler NH-modellen om at registrere, svare, dokumentere og videregive præcist. På afdelingslederniveau handler den om koordination, overlevering og faglig sammenhæng. På chefniveau handler den om helhed, konsekvensvurdering og tværgående ansvar. På direktionsniveau handler den om at sikre, at systemet kan se og korrigere sin egen virkning.

Typiske fejl i helhedsredegørelser er standardsvar, uklart ansvar, fravær af tidslinje, manglende vurdering af borgerens dokumentation, ingen vurdering af fravalg, ingen belastningsvurdering og ingen konkret reparation.

NH-modellen forebygger systemisk afmagt ved at flytte ansvaret for helheden tilbage til systemet. Den dokumenterer ansvar uden at individualisere skyld.

4.4B NH-modellen som operationalisering af NMU i forvaltning

NH-modellen omsætter NMU til forvaltningsmæssig praksis. Den gør det muligt at undersøge, om systemet bærer helheden, eller om borgeren, barnet, familien eller medarbejderen er blevet gjort til bærer af systemets fragmentering.

Medarbejderniveau: Hvad ved jeg? Hvad har jeg modtaget? Hvad har jeg svaret? Hvad skal overleveres?

Afdelingslederniveau: Er der én samlet tidslinje? Er oplysninger delt? Er fravalg konsekvensvurderet?

Chefniveau: Hvor bryder systemet sammen? Hvilke afdelinger skal samles? Hvilke mønstre gentager sig?

Direktionsniveau: Er borgeren blevet bærer af systemets fragmentering? Hvad skal korrigeres, genoprettes og ændres organisatorisk?

Borger/bisidder: Hvad er forsøgt? Hvad har ikke virket? Hvilken dokumentation er ikke vurderet?

Typiske fejl i helhedsredegørelser er ord som "løbende", "relevant", "vurderes" og "kendt i systemet", når de ikke ledsages af datoer, dokumenter, ansvar, konsekvens og konkret virkning. NH-modellen kræver derfor præcision: hvem gjorde hvad, hvornår, på hvilket grundlag, med hvilken virkning, og hvordan blev bruddet repareret?

4.4C NH-modellens tre versioner: master, audit og offentlig model

NH-systemet bør anvendes differentieret, så redskabet passer til formålet. Masterversionen anvendes, når sagen skal løftes til direktionsniveau og ledelsesansvar skal fastlåses. Auditversionen anvendes, når sagen skal kunne læses af tilsyn, revision, Ankestyrelse, Ombudsmand eller juridiske aktører. Den offentlige version anvendes, når borgeren, pårørende, presse eller civilsamfund har brug for overblik og forståelighed.

Kort sagt: Masterversionen skaber ansvar opad. Auditversionen skaber bevis og sporbarhed. Den offentlige version skaber gennemsigtighed og legitimitet.

4.4D Reformforslagenes retlige status

Forslag	Status	Begrundelse
Rettidig aktindsigt, partshøring og begrundelse	Gældende ret / skærpet praksis	Forankret i forvaltningslov, offentlighedslov, officialprincip og god forvaltningsskik.
Kontradiktionsspor for bestridte oplysninger	Administrativ anbefaling / reform	Gør borgerens korrektion synlig i alle senere sagsled.
Uforanderlige journal- og dokumentspor	Digital forvaltningsstandard / reform	Forebygger dokumentforvrængning og sikrer versionshistorik.
Uafhængig realitetsprøvelse ved alvorlige mønstre	Reform / tilsynsmæssig anbefaling	Sikrer, at myndighedens egen redegørelse ikke alene bærer prøvelsen.
Traume- og belastningsbevidst klagebehandling	Administrativ anbefaling	Forebygger, at belastningsreaktioner bruges som troværdighedsunderminering.

Reformprogrammet skal læses i tre niveauer: gældende ret, skærpet administrativ anbefaling og politisk reformforslag. Denne markering skal forhindre, at anbefalinger fejllæses som allerede gældende ret.

4.5 Reform- og forebyggelsesprogram

Reformprogrammet bør læses i tre niveauer: gældende ret og eksisterende garantier, anbefalet administrativ praksis og politiske reformforslag.

Gældende ret: korrektionsrettigheder skal have reel virkning.

Anbefalet administrativ praksis: kontradiktionsspor, narrativ audit, korrektionspause, dokumentations- og versionsspor samt helbredsmæssig konsekvensvurdering.

Politiske reformforslag: reelle konsekvenser ved gentagne garantibrud, uafhængig realitetsprøvelse, ret til kvalificeret bistand og uafhængig undersøgelse i særligt alvorlige sager.

Institutional courage: gennemsigtighed, ansvarlighed, uafhængig undersøgelse, beskyttelse mod repressalier, konkret reparation og adgang til kritik uden straf. [31]

4.6 Samlet konklusion

Systemisk afmagt beskriver, hvad der sker, når mennesket mister virkning i mødet med systemet. Institutionel gaslighting beskriver, hvad der sker, når systemet derudover overtager eller forvrænger den virkelighed, mennesket forsøger at korrigere.

Et system kan have gode intentioner og stadig skabe afmagt. Et system kan følge procedurer og stadig miste mennesket. Et system kan producere dokumentation og stadig mangle sandhed. Et system kan være lovligt i form og skadeligt i virkning.

Derfor må vi gå fra funktion til resonans. Fra robusthedskrav til bæredygtige felter. Fra fragmentering til helhed. Fra tavshed til svar. Fra dokumentmagt til korrektionsret. Fra ansvarsforskydning til reparation.

Kilde- og noteapparat

Kilderne nedenfor er struktureret, så hvidbogen kan læses som en samlet faglig tekst. Kildeapparatet er afsluttende akademisk kvalitetssikret den 13. juni 2026. JUR-kilder anvendes især i Del III og Del IV, mens de forsknings- og NMU-relevante kilder i [40]-[69] primært understøtter Del II's forfatter-år-henvisninger. Centrale ICD-11-, Rigsrevisionen-, Ombudsmanden-, menneskerets- og lovkilder er tidligere kontrolleret den 30. maj 2026 og 8. juni 2026; i denne version er kildeformat, primærkilder, DOI'er, lovbekendtgørelser og aktuelle ICD-11-henvisninger ensrettet og opdateret.

For at styrke kildeapparatet læses referencerne hierarkisk: primære retskilder omfatter dansk lov, EU-ret, EMRK og FN-konventioner; kontrol- og tilsynskilder omfatter Rigsrevisionen, Statsrevisorerne, Folketingets Ombudsmand, Datatilsynet og Ankestyrelsen; kliniske klassifikationskilder omfatter WHO ICD-11 MMS og CDDR; teoretiske kilder omfatter gaslighting, epistemisk uret, institutional betrayal, DARVO og biaslitteratur. Referencerne er ensrettet i en APA-/juridisk inspireret stil med titel, udgiver/tidsskrift, år, volumen/nummer/sider, DOI og/eller stabil officiel URL, hvor dette foreligger.

[1] Abramson K. Turning up the lights on gaslighting. *Philosophical Perspectives*. 2014;28(1):1-30. doi:10.1111/phpe.12046.

[2] Fricker M. *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing*. Oxford: Oxford University Press; 2007. doi:10.1093/acprof:oso/9780198237907.001.0001.

[3] Sweet PL. The sociology of gaslighting. *American Sociological Review*. 2019;84(5):851-875. doi:10.1177/0003122419874843.

[4] Stark CA. Gaslighting, misogyny, and psychological oppression. *The Monist*. 2019;102(2):221-235. doi:10.1093/monist/onz007.

[5] Smith CP, Freyd JJ. Institutional betrayal. *American Psychologist*. 2014;69(6):575-587. doi:10.1037/a0037564.

[6] Harsey SJ, Freyd JJ. Deny, Attack, and Reverse Victim and Offender (DARVO): What is the influence on perceived perpetrator and victim credibility? *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*. 2020;29(8):897-916. doi:10.1080/10926771.2020.1774695. Supplerende DARVO-kilde: Harsey SJ, Freyd JJ. The influence of Deny, Attack, Reverse Victim and Offender and insincere apologies on perceptions of sexual assault. *Journal of Interpersonal Violence*. 2023;38(17-18):9985-10008. doi:10.1177/08862605231169751.

[7] World Health Organization. *Clinical Descriptions and Diagnostic Requirements for ICD-11 Mental, Behavioural and Neurodevelopmental Disorders (CDDR)*. Geneva: World Health Organization; 2024. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240077263>

[8] World Health Organization. *ICD-11 for Mortality and Morbidity Statistics (MMS), ICD-11 Browser/Coding Tool*, latest release 2026-01. Kontrolleret 13. juni 2026. <https://icd.who.int/browse/latest-release/mms/en>. Release history: <https://icd.who.int/browse/releases/mms/en>

[9] Maercker A, Eberle DJ. Disorders specifically associated with stress in ICD-11. *Clinical Psychology in Europe*. 2022;4(Special Issue):e9711. doi:10.32872/cpe.9711.

[10] World Health Organization. ICD-11 CDDR, sections on post-traumatic stress disorder, complex post-traumatic stress disorder and adjustment disorder. In: *Clinical Descriptions and Diagnostic Requirements for ICD-11 Mental, Behavioural and Neurodevelopmental Disorders*. Geneva: World Health Organization; 2024. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240077263>

[11] World Health Organization. ICD-11 CDDR, sections on prolonged grief disorder, dissociative disorders, bodily distress disorder, sleep-wake disorders, disorders due to substance use and self-harm-related categories where

clinically relevant. In: Clinical Descriptions and Diagnostic Requirements for ICD-11 Mental, Behavioural and Neurodevelopmental Disorders. Geneva: World Health Organization; 2024.

<https://www.who.int/publications/i/item/9789240077263>

[12] Rigsrevisionen. Beretning nr. 11/2025 om sagsbehandling ved anbringelser af børn. Offentliggjort 9. april 2026.

<https://www.rigsrevisionen.dk/revisionsager-arkiv/2026/apr/beretning-om-sagsbehandling-ved-anbringelser-af-boern>

[13] Rigsrevisionen. Beretning nr. 18/2024 om Ankestyrelsens tilsyn og brug af reaktioner ved lovbrud. Offentliggjort 2. juni 2025.

<https://www.rigsrevisionen.dk/revisionsager-arkiv/2025/jun/beretning-om-ankestyrelsens-tilsyn-og-brug-af-reaktioner-ved-lovbrud>

[14] Folketingets Ombudsmand. Kritik af manglende journalisering, aktindsigt og partshøring vedrørende interne notater med eksempler på samarbejdsvanskeligheder. FOB 2020-45. 18. december 2020.

<https://www.ombudsmanden.dk/find-viden/udtalelser/2020/2020-45>

[15] Offentlighedsloven, LOV nr. 606 af 12/06/2013, særligt §§ 15-17, 36 og 39. Retsinformation.

<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2013/606>

[16] Justitia. Vejledningspligten på socialområdet - borgere med komplekse problemer. 2024. <https://justitia-int.org/rapport-vejledningspligten-paa-socialomraadet-borgere-med-komplekse-problemer/>

[17] Retssikkerhedsloven: Bekendtgørelse af lov om retssikkerhed og administration på det sociale område, LBK nr. 354 af 02/04/2025, særligt §§ 3, 5 og 10. Retsinformation.

<https://www.retsinformation.dk/eli/accn/A20250035429>

[18] Forvaltningsloven, LBK nr. 433 af 22/04/2014, særligt §§ 9 b, 19, 21, 22-25. Retsinformation.

<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2014/433>

[19] Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) 2016/679 af 27. april 2016

(databeskyttelsesforordningen/GDPR), særligt artikel 5, 12-16 og 77. EUR-Lex. [https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj)

[lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj](https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj)

[20] Datatilsynet. De registreredes rettigheder, herunder indsigt, berigtigelse og øvrige rettigheder efter databeskyttelsesreglerne. u.å.; kontrolleret 13. juni 2026. <https://www.datatilsynet.dk/regler-og-vejledning/grundlaeggende-begreber/hvad-er-dine-forpligtelser/de-registreredes-rettigheder>

[21] Council of Europe. European Convention on Human Rights (1950), as amended, særligt artikel 3, 6, 8 og 13.

Kontrolleret 13. juni 2026. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG

[22] European Court of Human Rights. Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights: Right to respect for private and family life, home and correspondence. u.å.; kontrolleret 13. juni 2026.

https://ks.echr.coe.int/web/echr-ks/d/guide_art_8_eng

[23] European Court of Human Rights. Factsheet - Personal data protection. u.å.; kontrolleret 13. juni 2026.

https://www.echr.coe.int/d/fs_data_eng

[24] Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2012/C 326/02, særligt artikel 8, 41 og 47. EUR-Lex.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

[25] United Nations General Assembly. Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Adopted 10 December 1984, entered into force 26 June 1987, særligt artikel 12-14 og 16.

OHCHR. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading>

- [26] United Nations General Assembly. International Covenant on Civil and Political Rights. Adopted 16 December 1966, entered into force 23 March 1976, særligt artikel 14 og 17. OHCHR. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>
- [27] United Nations General Assembly. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Adopted 13 December 2006, entered into force 3 May 2008, særligt artikel 13, 15, 17 og 22. OHCHR. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities>
- [28] World Health Organization. Stress. Public health information / Questions and answers. u.å.; kontrolleret 13. juni 2026. <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/stress>
- [29] McEwen BS, Stellar E. Stress and the individual: mechanisms leading to disease. *Archives of Internal Medicine*. 1993;153(18):2093-2101. doi:10.1001/archinte.1993.00410180039004. McEwen BS. Stress, adaptation, and disease: allostasis and allostatic load. *Annals of the New York Academy of Sciences*. 1998;840:33-44. doi:10.1111/j.1749-6632.1998.tb09546.x.
- [30] Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. 2022 edition. <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/istanbul-protocol-manual-effective-0>
- [31] Smidt AM, Adams-Clark AA, Freyd JJ. Institutional courage buffers against institutional betrayal, protects employee health, and fosters organizational commitment following workplace sexual harassment. *PLOS ONE*. 2023;18(1):e0278830. doi:10.1371/journal.pone.0278830. Supplerende institutional betrayal-kilde: Smidt AM, Rosenthal MN, Smith CP, Freyd JJ. Out and in harm's way: sexual minority students' psychological and physical health after institutional betrayal and sexual assault. *Journal of Child Sexual Abuse*. 2021;30(1):1-15. doi:10.1080/10538712.2019.1581867.
- [32] Tversky A, Kahneman D. Judgment under uncertainty: heuristics and biases. *Science*. 1974;185(4157):1124-1131. doi:10.1126/science.185.4157.1124.
- [33] Nickerson RS. Confirmation bias: a ubiquitous phenomenon in many guises. *Review of General Psychology*. 1998;2(2):175-220. doi:10.1037/1089-2680.2.2.175.
- [34] Ross L. The intuitive psychologist and his shortcomings: distortions in the attribution process. *Advances in Experimental Social Psychology*. 1977;10:173-220. doi:10.1016/S0065-2601(08)60357-3.
- [35] Pronin E, Lin DY, Ross L. The bias blind spot: perceptions of bias in self versus others. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 2002;28(3):369-381. doi:10.1177/0146167202286008.
- [36] Jost JT, Banaji MR. The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*. 1994;33(1):1-27. doi:10.1111/j.2044-8309.1994.tb01008.x.
- [37] Arkes HR, Blumer C. The psychology of sunk cost. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 1985;35(1):124-140. doi:10.1016/0749-5978(85)90049-4.
- [38] Murrie DC, Boccaccini MT, Guarnera LA, Rufino KA. Are forensic experts biased by the side that retained them? *Psychological Science*. 2013;24(10):1889-1897. doi:10.1177/0956797613481812.
- [39] Folketingets Ombudsmand. Ombudsmanden indleder undersøgelse af kommuners sagsbehandling i anbringelsessager. 29. maj 2026. <https://www.ombudsmanden.dk/find-viden/nyheder/2026/ombudsmanden-indleder-undersogelse-af-kommuners-sagsbehandling-i-anbringelsessager>
- [40] Bowlby J. Attachment and Loss. Vol. 1: Attachment. 2nd ed. New York: Basic Books; 1969/1982.

- [41] Stern DN. *The Interpersonal World of the Infant: A View from Psychoanalysis and Developmental Psychology*. New York: Basic Books; 1985.
- [42] Schore AN. *Affect Regulation and the Origin of the Self: The Neurobiology of Emotional Development*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates; 1994.
- [43] Fonagy P, Target M. Attachment and reflective function: their role in self-organization. *Development and Psychopathology*. 1997;9(4):679-700. doi:10.1017/S0954579497001399.
- [44] Trevarthen C. Communication and cooperation in early infancy: a description of primary intersubjectivity. In: Bullowa M, ed. *Before Speech: The Beginning of Interpersonal Communication*. Cambridge: Cambridge University Press; 1979:321-347.
- [45] Brazelton TB, Greenspan SI. *The Irreducible Needs of Children: What Every Child Must Have to Grow, Learn, and Flourish*. Cambridge, MA: Perseus Books; 2000.
- [46] Foster RG, Kreitzman L. *Rhythms of Life: The Biological Clocks that Control the Daily Lives of Every Living Thing*. New Haven, CT: Yale University Press; 2004.
- [47] Czeisler CA, Duffy JF, Shanahan TL, Brown EN, Mitchell JF, Rimmer DW, et al. Stability, precision, and near-24-hour period of the human circadian pacemaker. *Science*. 1999;284(5423):2177-2181. doi:10.1126/science.284.5423.2177.
- [48] Porges SW. *The Polyvagal Theory: Neurophysiological Foundations of Emotions, Attachment, Communication, and Self-Regulation*. New York: W. W. Norton; 2011.
- [49] Dana D. *The Polyvagal Theory in Therapy: Engaging the Rhythm of Regulation*. New York: W. W. Norton; 2018.
- [50] McEwen BS. Stress, adaptation, and disease: allostasis and allostatic load. *Annals of the New York Academy of Sciences*. 1998;840:33-44. doi:10.1111/j.1749-6632.1998.tb09546.x.
- [51] Sapolsky RM. *Why Zebras Don't Get Ulcers*. 3rd ed. New York: Henry Holt; 2004.
- [52] Craig AD. How do you feel? Interoception: the sense of the physiological condition of the body. *Nature Reviews Neuroscience*. 2002;3(8):655-666. doi:10.1038/nrn894.
- [53] Damasio AR. *Descartes' Error: Emotion, Reason, and the Human Brain*. New York: G. P. Putnam; 1994.
- [54] Damasio AR. *The Feeling of What Happens: Body and Emotion in the Making of Consciousness*. New York: Harcourt; 1999.
- [55] Leontiev AN [Leontjev AN]. *Activity, Consciousness, and Personality*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall; 1978.
- [56] Gibson JJ. *The Ecological Approach to Visual Perception*. Boston: Houghton Mifflin; 1979.
- [57] Maturana HR, Varela FJ. *Autopoiesis and Cognition: The Realization of the Living*. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company; 1980.
- [58] Fuchs T. *Ecology of the Brain: The Phenomenology and Biology of the Embodied Mind*. Oxford: Oxford University Press; 2018.
- [59] Rosa H. *Resonance: A Sociology of Our Relationship to the World*. Cambridge: Polity Press; 2019.
- [60] Foucault M. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Translated by Sheridan A. New York: Pantheon Books; 1977.
- [61] van der Kolk BA. *The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma*. New York: Viking; 2014.
- [62] Levine PA. *Waking the Tiger: Healing Trauma*. Berkeley, CA: North Atlantic Books; 1997.

[63] Litz BT, Stein N, Delaney E, Lebowitz L, Nash WP, Silva C, Maguen S. Moral injury and moral repair in war veterans: a preliminary model and intervention strategy. *Clinical Psychology Review*. 2009;29(8):695-706. doi:10.1016/j.cpr.2009.07.003.

[64] Shay J. *Achilles in Vietnam: Combat Trauma and the Undoing of Character*. New York: Scribner; 1994.

[65] Siegel DJ. *The Developing Mind: Toward a Neurobiology of Interpersonal Experience*. New York: Guilford Press; 1999.

[66] Kristensen R. Når det gamle paradigme taler moral – hvorfor Susan Harts analyse er paradigmebundet, og hvorfor vi har brug for et radikalt paradigmeskifte i menneskesyn, udviklingsforståelse og samfundstænkning. LinkedIn Pulse. 2026. Kontrolleret 14. juni 2026. <https://www.linkedin.com/pulse/n%C3%A5r-det-gamle-paradigme-taler-moral-ronnie-kristensen-ggyle>

[67] Kristensen R. When the Body Falls Silent – A Critique of the Medical Paradigm and the Need for a Rhythmic Understanding of Humanity. LinkedIn Pulse. 2025. Kontrolleret 14. juni 2026. <https://www.linkedin.com/pulse/when-body-falls-silent-critique-medical-paradigm-need-kristensen-5l19f>

[68] Kristensen R. WHEN NARCISSISM GAINS POWER – AND THE WELFARE SYSTEM LOSES ITS HUMANITY. LinkedIn Pulse. 2025. Kontrolleret 14. juni 2026. <https://www.linkedin.com/pulse/when-narcissism-gains-power-welfare-system-loses-its-kristensen-ebgjf>

[69] Kristensen R. Kulturelt betinget dissociation - Definition og konsekvenser i Naturnær Menneskelig Udviklingsteori. LinkedIn Pulse. 2025. Kontrolleret 14. juni 2026. <https://www.linkedin.com/pulse/kulturelt-betinget-dissociation-definition-og-i-ronnie-kristensen-n0yzt>